

SLOVAN

mesečnik za književnost,
• umetnost in prosveto •

X. — 1912. — 12.

S. MAČOLIČ 1910

VSEBINA.

Kmetamarija: Rdeče lise	355	R. Peterlin-Petruška: Pesem	376
Mir. R.: Učiteljica Helena	357	F. C. Golar: Jesenska	376
Alojzij Gradnik: Motiv iz brd. V večerni uri	359	Fran Govekar: Slovenska umet- niška razstava	377
Fran Govekar: Gledališki jubilej	360	Josip: Majolčici	379
Radivoj Peterlin-Petruška: Večna luč. Divja vihar čez polje	365	Harambaša: Znamenitosti podruž- nice sv. Lenarta v Bódešicah	380
Miljutin M. Uskoković: „Prepo- rod“	366	Josip: Popotnik	381
Jos. Premk: Skozl alejo	368	Listek	382
Pavel Golob: Ljubezen pijanca	368	Književnost:	
Dr. Ivan Lah: Jaroslav Vrchlický	371	Družba sv. Mohorja. — Prišleci.	
Anton Debeljak: Življenje	374	Raznoletost:	
Metan M.: Na poti	375	Čehoslovani. — Alfred Jensen. — „Stenograf“.	

NAŠE SLIKE.

Umetniški prilogi: Jaroslav Vrchlický (str. 363, prim. članek na str. 366.), delo češkega kiparja Ladislava Šalouna. — Nagrobni spomenik pesniku Silviju Kranjčeviču v Sarajevu, str. 369. (Kranjčevič je eden izmed največjih hrvatskih pesnikov-filozofov novejšje dobe, umrl je pred par leti. Spomenik je delo hrvatskega kiparja Rudolfa Valdeca. Gl. zadnjo številko „Slovana“). — Lj. Grile: Drugo Klanško jezero. Str. 375. — Stara vprega. Str. 377. — Zapadni paviljon s spomenikom Avgusta Pravičnega v Draždanih. Str. 357. — Palača v kraljevem vrtu v Draždanih. Str. 373.

Nenaročenih rokopisov uredništvo ne vrača!

Naročnina „Slovana“ znaša na leto 12 K, na pol leta 6 K, na četrt leta 3 K. Posamezni zvezki po 1 K 20 h. Dijakom je naročnina znižana 10 K letno. Za Nemčijo 13 K 50 h, za druge države 15 K. — Cena inseratom: Dvostopna
===== petit-vrsta 30 h za enkratni natis; za večkrat po dogovoru. =====

LADISLAV ŠALOUN: JAROSLAV VRCHLICKÝ.

RDEČE LISE.

V dolgih vrstah so stopali. Bledí, mučni obrazi so bili to. A bili so mladi, tako mladi; polni življenja, bi bili morali stopati za idejami.

A stopali so z bledimi in mučnimi obrazi. In roke so se jim tresle od strahu; in drgetali so.

Šli so po travnikih.

Sipalo je solnce žarke, temno-rdeče.

In luči so bile kakor potoki krvi — velike, razlite — in polne žarečih, pekočih barv.

In megle so lazile za njimi.

In solnce je žarelo krvi.

Sile so bile napete — oči upadle, vdrte. In sijalo je iz oči ono trpljenje, ki jih je bilo prisililo na to pot.

Pot v krvi, pot v solncu, pot pred meglo. Sredi življenja, sreče — so bili poklicani. Poklicani hipoma, trumoma.

Zapela je bila divja pesem, divja, tajna; in vedno mehka.

Vmes pa je divjal vihar. In glas jim je bil prišel od daleč, jih stresel — in morali so oditi.

Pustili so življenje, mlado, kipeče.

Pustili so ljubezen, nežno, majsko.

Pustili so srečo v sreči — in odšli so.

Kako so jim kipele misli o maščevanju! A zaman...

Tiral jih je glas, tirala melodija — in stopali so trumoma v krvavih žarkih, v rdeči luči.

Tiho so šli — ni bilo čuti vzdihov.

Le mišice so se krčile, pesti dvigale — in ustnice rdele krvi, ki jim je pritakala bolečine.

Strahoviti skeleti niso bili groznejši.

Zakaj šli so, ker so morali iti; iti od sreče. Iz življenja.

In hoteli so — in spet postajali.

Mučna tišina jim je jemala sapo.

Krvavo-rdeče luči pa so jih spremljale v vedno večjih kolobarjih.

In gnalo jih je ono skrivno, ki jih je bilo odvedlo s silo.

S silo, ki se ji ni mogel ustavljati človek, in tam v daljavi je šumelo življenje.

Slišale so se melodije, čutile se orgije.

In tja so šli in so vstopili.

Jate žerjavov so jih obkrožile — a odletele žalostno kričeč. In mrgolelo je barv, temnih, nerazločnih.

Sprejeli so jih obrazi — čudni, polni življenja. —

Življenja divjega, groznega.

Pohujšanje in izprijenost jim je sevala iz oči...

In vrata so se odprla.

Težka, temna.

In svetila se je dvorana, polna luči.

In tja so jih tirale tiste sile.

Polegli so na postelje — in čakali smrti.

Pred posteljo pa so plesala čudna bitja.

Tista, ki so jih bila sprejela.

* * *

Takih melodij ni bilo najti po vsem božjem svetu. —

In zahtevali so še več, več.

In v hrupu so umirali ljudje za njimi, ki so bili prišli v krvavo-rdečem solncu.

Zakaj je bilo tako?

Usojeno jim je bilo.

In so trpeli.

Krik — šepetanje.

In umirali so...

Ples pa je divjal in divjal.

Hrupoma, z divjimi vzkliki.

Rože so dehtele z močnim vonjem; vino kipelo, lica žarela.

In umirala so bitja.

Oni pa so se jim rezali v obraz.

Bil je to konec življenju.

Obsojeni so bili — in morali so.

Vpričo življenja — v življenju.

In krvave lise so padale po dvorani.

Krvave lise, rdeče lise.

Ob tistih večerih, ko so padale sence, dolge in tako lahke — ob tistih večerih ji je prihajalo vedno neko čudno hrepenenje.

In kadar je sijalo solnce in sipalo razkošja, zlata polna in divnih dišav prenasočena, tudi takrat ji je prihajalo tisto čudo vseh čudes.

Takrat ji je bilo sedemnajst let.

Hodila je v šolo — pa sredi parka se je bila zamislila — in završalo ji je v glavi — in v prsih jo je nekaj tlačilo — in takrat bi bila najrajša zavpila od bolesti.

In ko je sedevala ure in ure na vrtu o večerih, vedno nečesar ni bilo, po čemer je hrepenela — dan za dnem.

In ko je bila stara osemnajst let, ji je bilo še huje.

Gibale so se ustnice v besedah, ki jih sama ni razumela, niti vedela, če li res govori.

In takrat so prihajale noči, dolge in tople noči. Ni se ji dalo spati.

Odprla je okna in sedla na okno in pustila, da ji je veter pihal naravnost v obraz, na prsi.

In tedaj so prihajale tiste misli v veliki moči. Dirjale so po velikih pustinjah in plavale nad jezери z opalno lučjo.

In tam so se za hip umirile. Potem pa so zadirjale močnejše, in ni jim bilo mej.

Zaganjale so se druga v drugo te misli in hrepenenče želje — odbijale se in spet zlagale.

Da ne bi bilo tistih dobrih luči, bi bilo završalo, in na mah bi zagrmelo.

Tako pa so prihajale luči, trepetajoče in vse mehke — in so ublažile tiste divje misli.

In te luči so trepetale v upanju, ki jih je bilo porodilo.

In upanje se je vselilo v njeno dušo — in dihala je prosteje.

Nadejala se je cilja, ki bi pomiril vse te misli in vsa ta hrepenenja.

Videla je to upanje obdano od zlatih tančic in svilenih žarkov.

Viselo bi tam nad mislimi in potem bi se izpustilo in padalo počasi, nalahno na vsa ta hrepenenja in bi jih zavilo v neko blažilno luč, ki bi ne odnehala s svitom. Le svetleje bi bleščala sredi vseh orgij.

Kdaj li pride vse to . . .

In je segala po vetru in pustila, da ji je močil dež lase.

Potem pa je legla na posteljo, in dan je bil prispel.

Tako ji je bilo, ko je bila stara devetnajst let . . .

Potem pa je prišla med svet in imela skrbi.

Ni imela časa, misliti divjih misli, ne hrepeneti po upanju v zlatih tančicah.

Šla je spat — in trudnost jo je vedno ommila. Tedaj pa so bile težke sanje, ki jih je sanjala. —

Pa prešle so —, kakor preide vse.

In potem je spet sedevala dneve in dneve v pisarni in spala noči v mučnih sanjah.

To so bili časi polni pehanja in truda.

Časi mrzlih barv in polni megel.

Časi v zatohlih sobah.

* * *

Nekega večera pa ji je bilo spet kakor pred leti.

Sedela je na oknu kakor časih, in dež ji je močil lase.

Tedaj pa je spet završalo v njej; videla je rdeče luči, ki so žarele in jo vabile, vabile vedno hitreje, bolj žareče.

Dež je lil; luči pa so vabile.

V velikih kolobarjih so bile.

Blizu so se ji zdele — in spet daleč. — A vabile so jo v nedogledno daljo.

In dež je lil; luči pa so vabile.

Obleka se je oprijemala nog, lasje so viseli preko ramen; luči pa ni hotelo biti konec.

Vabile so in vabile, večje, žarnejše.

In kakor bi trenil, so bile naenkrat pred njo, objele so jo — in bile večje, vedno večje.

Kakor velik plamen so bile.

Naravnost v oči so ji hotele luči.

Tedaj pa se je — zbudila.

Sedela je na oknu.

Sijalo je solnce.

„Solnce, ti veliko solnce“ — je zavzdihnila in strmela v dolge žarke.

Ti pa so polzeli vedno bliže in jo božali po licu, očeh; po laseh in obleki.

In se je zdrznila. Dvignila je roke proti solncu. —

In tedaj so ji pošle vse temne misli; pošle so ji tiste slabosti teh misli.

Začutila je moč v sebi.

Velika moč je rastle v njeni duši, velika in žarka . . .

Blestela je, pekla.

Slabotne luči pa so pošle za vedno.

ZWINGER (DVORIŠČE). ZAPADNI-PAVILJON S SPOMENIKOM FRIDERIKA AVGUSTA PRAVIČNEGA.

MIR. R.:

UČITE JICA HELENA.

Šla je po cesti, majhna in uboga. Solzile so se ji oči in trudni so bili njeni koraki.

„Helena,“ je izpregovorila glasno, „poglej ta gozd! Uživaj!“

In njene solzne oči so gledale na vitke breze in na visoke praproti, ki so bile polne pestrih jesenskih barv. In videla je vso krasoto, a ni je čutila. „Samo tisti kovčeg je moj in pa ta zavoj. Ni jih, tistih lepih misli, tako razkošnih in bajnih. Ni jih, zastonj se trudim, da bi bile.“

In pogledala je zavoj in ga predejala v drugo roko. Pri tem se je morala ustaviti, ker je nesla še dežnik in ročno torbico. Veter je razmršil njene lase, in ni si jih mogla popraviti, ko so ji silili v obraz. In na novo so se zasolzile njene oči, in trudno se je ozrla.

Sami hribi. Nikjer sledu življenja, ki ga je zapustila. Dali so ji kovčeg in zavoj in pahnili

so jo od sebe v svet. In sedaj je imela, česar se je tako bala: polno žalosti, a nič moči. Včasih si je mislila, da ima dovolj moči, in tudi sošolke so ji rekle, da je energična. Bilo je včasih, ko je imela visoke misli, polne hrepenenja, in je čakala neznanih daljav in neznanih solnc. Pa so prišle temne misli...

„Ali naj pridem tja vsa objokana? Že sedaj so moje oči vse rdeče in solzne. Kako me je sram! Lep, jasen dan je, lahko bi se veselila življenja. Uživala bi veliko solnce in tihe ravnine in šla bi veselo v svet. Ha, v svet! Ali je to svet, ta uboga samota? Saj so me ravno zdaj zapodili iz sveta v samoto, kjer naj živim in služim.“

In mislila je na prejšnje leto, kako so se zbirale v oni mali dijaški sobi v tisti ozki ulici. Kako prešeren smeh se je včasih glasil iz sobe,

vse so bile polne življenja v pričakovanju in upanju. Včasih pa je bilo v sobici tiho, kakor da bi bilo v njej vse izumrlo. Takrat so sedele sključene okoli mize, polne temnih slutenj. . . . . Nekaj morečega se je bilo navalilo v duše, v strahu so zrle v bodočnost.

Tedaj pa je vstala Marta in je zavpila:

„Sedaj živimo, kaj nas briga bodočnost! Saj vemo, kakšna bo, čemu bi nam že prej grenila življenje!“

In potem so govorile neumnosti in se smejale. Pozno zvečer so se razšle.

Lepo je bilo takrat, daleč je bila bodočnost. In sedaj? Z vso silo se je premagovala, da ni izbruhnila v krčevit jok. Tihò je šla dalje in iz oči so ji vrele pekoče solze. Iz grla pa ni bilo glasu.

Prišla je na klanec. Pred njo v dolini je ležala Mala Vas, kjer je dobila prvo službo. Ko je prišla v vas, so jo takoj vedli v njeno sobo. Majhna in nizka soba s tremi okenci. V njej velika kmetska peč, velika črviva miza in klopi in nič drugega. Mislila je, da bo sama in si bo oddahnila. Pa prišle so radovedne in postrežljive ženske in jo izpraševale in ji hotele postreči. Bilo ji je zelo neprijetno, odgovarjala je kratko in z drhtečim glasom. Začela je razkladati iz kovčega, ki je že bil došel. Pa sredi dela je morala nehati in oditi v šolo, kjer ji je prejšnji učitelj oddal uradne stvari.

Šele zvečer je bila zopet sama s svojimi mislimi. Pa kmalu je šla spat. Prvo noč je spala na tleh, ker mizar še ni bil napravil postelje. Razjokala se je in skrila obraz v blazino, da je ne bi nihče slišal. Ni se še izjokala, ko je zaspala od utrujenosti.

Ko se je zjutraj zbudila, se ji je čudno zdelo, da leži tako nizko.

„Čemu sem tu?“ se je vprašala.

Takoj se je zavedela. Tako revna se je zadelala sama sebi, ko je videla, da leži na tleh. Njen pogled je obstal na kovčegu in na knjigah, ki jih je bila polna miza. Samo to je bilo njeno, samo to jo je spominjalo na dom. In drugo vse tuje! In samo zato je prišla sem, da bo služila, zato leži tu na tleh, doma pa ima dobro posteljo in vse, kar hoče. Vse samo zaradi službe! In to je življenje? Zagnusilo se ji je. To naj bi bilo tisto življenje, o katerem so govorili, da pride in da bo lepo? Mnogi so tako govorili, a ona jim ni verjela. Vedela je, da pride šele pravo življenje, jasno kakor samo veliko solnce in polno rož in žarkov. Bilo je velika poljana in na njej so prihajale visoke misli in odhajale v vse-

mirje. Polne hrepenjenja so bile, daljnega in neznanega. Komaj misli so bile, včasih samo slutnja o njih.

Ali vse je izginilo pred sedanostjo. Vse njene misli so morale biti v sedanosti, ni bila več zmožna živeti svojega življenja.

In z odporom je začela živeti novo življenje. Težko ji je bilo, vedno so prihajale misli o minulosti in so motile sedanost in jo napravljale še bolj žalostno. Povsod je bila tuga in dolgi so bili večeri, ko so padale solze na dušo in jo morale.

Nekega večera pa je začutila, da se je začela privajati. In silno se je zbala in si je zapisala: Čutim, da se bom privadila, takrat se bo začela laž v mojem življenju. Vem, da nisem za tako življenje, ki ga živim sedaj, in tudi nikdar ne bom. Otrpnila bom in ne bom več čutila grenkobe svoje službe. In morda bodo prišli veseli trenotki? In vendar bo moje življenje vedno klavrno, zakaj vse okoliščine bodo iste, kakor so zdaj. In vse veselje, ki ga bom kdaj čutila, ne bo moje, ampak tuje. Ne bom si več dala sama veselja, ne bom več jaz živela, ampak neka učiteljica Helena, meni čisto tuja oseba. In tako bo moje življenje velika laž. Sedaj dokler še mislim na prejšnje in dokler žalujem za njim, živi še moj jaz, in vsa čuvstva so moja. Ko pa se bom privadila novemu življenju, za katero nisem, bom jaz sama laž in nikdar ne bo več resnice v meni. Pozabila bom, da sem nekdaj drugače mislila, drugače delala in živela. In ko bom brala dnevnik prejšnjih let, ne bom videla sebe v njih, ne bom se spoznala, tuja si bom. In morda se bom smejala in čudila tem besedam, ki jih pišem sedaj. Vse bo laž, sama laž!

Tako je pisala tisti večer Helena.

In prihodnjo nedeljo je šla domov. Nikdar ni pisala, kako se ji godi, in sedaj, ko je bila doma, si ni upala pogledati nobenemu v obraz, ker se je bala, da ne bi brali iz njenih oči vsega. . .

Zakaj njene oči so bile polne tuge in bolesti. Govorila je malo in z drhtečim glasom, bala se je, da ne bi zdajpazdaj izbruhnila v jok.

In odšla je vsa žalostna.

In zopet je hodila po isti poti med hribi, z isto žalostjo in grenkobo v srcu, kakor takrat, ko je šla prvič od doma.

Zopet se je ozirala na breze in na praproti in solze so ji tekale po licih. Vsa žalost se je vrnila.

Med tednom pa je pozabila na se in na vse in bila je samo uradna oseba.

In v nedeljo je šla zopet domov po žalost, ker se ni hotela privaditi in je hotela resnico.

Nekoč je našla v kupeju sošolko. Nista bili Bog ve kako znani, pa obe sta bili veseli druga druge.

„Kako se ti godi,“ je začela Helena.

„Hm, bo že.“

„Kaj se hoče, ko pa ne gre drugače. Pogledaj tam-le tiste tri učiteljice z majhnimi klobuki in v staromodnih oblekah. Kako zadovoljno se pogovarjajo o salamah, ki so tako dobre. Haha!“

„Že ves čas jih poslušam in ušesa me bole.“

„Glej, taki bova enkrat midve. Sedaj še dišiva po šolskih klopeh in nihče naju nima za učiteljici. Ali prišlo bo. Kaj ne, lepe nade?“

„Ne, ni mogoče; res je, veliko jih pade. In ni čudo. Kaj pa naj bo učiteljska kandidatinja kakor učiteljica? In če ni za ta stan in mora biti zanj, mora pasti. Rada bi bila kaj drugega, rada bi študirala še dalje, lepo bi bilo živeti v knjigah, a potem, potem bi bila zopet učiteljica. In tako je vse eno, biti višja ali nižja učiteljica.“

„Ko bi bil denar, bi se šlo še študirat. Pa še ta uboga pripravnica toliko stane.“

Umolknila sta.

Poslušali sta čebljanje učiteljic in odpor jima je vstajal v srcu. Velik in silen je bil, a brez moči.

„Čemu ta odpor,“ je mislila Helena, „ko bo pa izginil, kakor da ga ni bilo nikdar. Udaj

se, čim prej tem bolje. Trpljenje bo ostalo zarisano na čelu in v očeh, to bo edina sled. In moje misli bodo zadovoljne, kakor da bi ne bile nikdar poznale žalosti in nezadovoljnosti. In duša bo mirna, grela se bo v blatu in niti čutila ne bo, da je bila kdaj polna odpora in je hrepenela po solncu, tja visoko v daljave. Kako protivne so mi te učiteljice! In čez nekaj mesecev se jim bom pridružila in se zabavala z njimi. Morda bo še v meni rahel protest, komaj da ga bom čutila. In čez deset let pa bom ravno taka in nobene družbe ne bom ljubila tako, kakor ravno takih učiteljic. In nosila bom klobuček in nagubano krilo.“

Kupê se je napolnil s popotniki. Večinoma so bile učiteljice in geometri, ki so se vračali v mesto. Vsi so bili sami znanci.

Govorica je prihajala vedno bolj glasna in se mešala z ropotom lokomotive. Helena se je enakomerno zibala in njene misli so bile vedno bolj počasne in nejasne. Zagledala se je bila v eno točko in mislila:

„Saj je vseeno, vseeno. Če umrem v mestu ali kje v rovtah. Vseeno, vseeno.“

Tope so prihajale misli in so izginile.

Vlak se je ustavil in sošolki sta se razšli. Helena je tavalala po temni ulici domov.

Še vedno je hodila Helena vsako nedeljo domov po žalost. A žalost je polagoma izginila in prišla je ona velika laž.

ALOJZIJ GRADNIK:

MOTIV IZ BRD.

Kraj gnoja in mlake in kupov otave so strgane, sajaste hiše; v njih sredi je dvorec prebeli in vrt in ob gredi visoke ciprese, kot temne zastave.

Iz dvorca s košaro kmetica se vrača... V dar nesla je svojemu gospodarju tri pare piščancev; gospodu vikarju

ponese jih jutri... Vsa njena družina ne vidi vse leto ni kapljice vina in nje pojedina je trda pogača.

V VEČERNI URI.

V večerni uri sredi rose polja
bilà si v žaru zvezd kot roža zlata;
vsa v vonju tvojih las in v lesku vrata
bilà je mehka moja moška volja,

kot kamen, ki ga mali potok mrvi.
In slast ta čudno misel je rodila:

da bi znabiti težka smrt ne bila
v iz tvojih las spleténi črni vrvi.

GLEDALIŠKI JUBILEJ.

Dné 1. oktobra se je vršilo v slovenskem gledališču v Ljubljani skromno slavlje. Spomnili so se, da je 29. septembra t. l. minilo dvajset let, odkar ima slovenska Talija svojo streho v novem gledališkem poslopju; — no, mogli bi počastiti pri tem tudi glavnega jubilarja, ki ima največjih zaslug za slovensko dramatično umetnost, Dramatično društvo. Mogli bi torej poleg dvajsetletnice dokaj nepraktičnega in z modernega tehničnega stališča že pred dvajsetimi leti zastarelega poslopja v večji in ponosnejši meri slaviti petinštiridesetletnico Dramatičnega društva, brez katerega bi bili Slovenci l. 1912. še prav tako brez gledališča, kakor so bili pred petdesetimi leti.

Le s par vrsticami so registrirali ljubljanski dnevnik, da je minilo dvoje desetletij, odkar smo se Slovenci v Ljubljani doborili — a le s pomočjo elementa — do enakopravnosti slovenske Talije z nemško. Ako pa hočemo današnji mladini pokazati kos najzanimivejše (ker najvztrajnejših, vseskozi vzgledno požrtvovalnih bojev bogate) svoje kulturne zgodovine, ji moramo prav pri tem jubileju kazati na borbo Dramatičnega društva v Ljubljani. Uspehi, zmage in triumfi tega društva niso bili le krajevne važnosti, nego so donesli svoj blagoslov vsem slovenskim deželam in ga sipljejo danes celó tja v Severno in Južno Ameriko.

Heinrich Laube, morda najgenialnejši ravnatelj dunajskega dvornega gledališča in odlični dramatik, je pisal: „Nobena umetnost ne vpliva toli neposredno, toli popularno, toli silno, naglo in trajno na ljudstvo, kakor dramatična. Dramatična umetnost je najmogočnejša vojska v vojnih in mirnih časih.“ Ko so Nemci zasedli Pariz, so si mahoma otvorili ondi svoje narodno gledališče; ko so okupirali Rusi mandžurski Port Arthur, so poklicali dramatične igralce in pevce; ko so Rusi v korejskem zalivu po genialni ideji finančnega ministra Witteja iz tal pričarali „vzhodnjeazijski San Francisko“, prekrasno mesto Dalnij, so si

najprej sezidali rusko narodno gledališče. Vsak kulturni narod se zaveda, da je gledališče izvir in jamstvo narodne individualnosti, vrelo zavednosti, najprijetnejša in najuspešnejša šola jezikovne čistosti in torišče najlepše zabave. Ni ga več kulturnega naroda na svetu brez gledališča; iz Japana, celó iz Avstralije prihajajo v Evropo dramatični umetniki, katerih samobitni tvornosti se divi že ves svet. Naravno je torej, da so se zavedali velikanske narodne in kulturne važnosti gledališča tudi naši rojaki. Dramatična umetnost je izšla iz verskih obredov, iz religije, a prav zato je dramatična umetnost dolga stoletja služila v prvi vrsti verskim svrhám. Le v kolikor je imelo verstvo na sebi narodnega značaja, le v toliko je mogla biti tudi dramatična umetnost narodna. Tako segajo početki slovenskega gledališča pač nazaj do 6. februarja leta 1670, a študentje ljubljanskih jezuitskih šol so „Pod turinom“ predstavljali igro — starobiblijske vsebine. Tudi dramatične predstave in obhodi škofjeloških kapucinov (1721) so bile le verske vsebine, menda pa izključno pasijonskega značaja. V Rušah pri Mariboru je „praeparanda“ (kolegij za mladino) za župnika Luke Jamnigga (1676—1698) na cerkvišču priredila slovensko predstavo („actio comica“) ter so se potem slične predstave ponavljale ondi baje vsako leto na „ruško nedeljo“ (Ime Marijino) ali na predvečer tega praznika do l. 1722. Snov teh iger je bila večinoma verska, vedno pa nabožna. Pisali so te igre samostanci. O eni taki igri, ki se je predstavljala dné 13. junija 1700, vemo, da jo je napisal benediktinec Egidij in da so jo igrali romarjem tudi v slovenskem jeziku. Bržčas pa so bile te igre le slovenski prevodi latinskih in nemških šolskih pobožnih dram.¹⁾ O repertoarju Tomaža Markaviča¹⁾ okoli l. 1735. ne vemo ničesar, in tako bo pač resnica, da so

¹⁾ Več o početkih slovenske dramatike sta pisala Anton Trstenjak: Slovensko gledališče (1892) in dr. Fr. Kottnik (Dom in svet, 1912, str. 11. i. n.).

¹⁾ Glej „Slovana“ 1904/5, str. 139. i. n.

dobili Slovenci prvo svojo narodno igro šele proti koncu 18. stoletja. Neki Jakob Zupan, učitelj in orglavec v Kamniku, je pač okoli l. 1780. uglasbil neko spevoigro „Belin“ (po besedilu p. Jana Damascena). Ali pa se je ta spevoigra kdaj uprizorila, o tem nimamo glasu. Tudi dramatično delovanje koroškega slovenskega kmeta Andreja Schusterja Drabosnjaka (1818) je imelo le verski značaj ter so bile njegove igre svobodni slovenski prevodi nemških pasijonskih izvirkov.

Začetek slovenske narodne drame je torej Antona Linharta „Županova Micika“, svobodno prirejena po Richterjevi veseloigri „Die Feldmühle“. Po zaslugi barona Žige Zoisa so igrali „Županovo Miciko“ prvič v starem, stanovskem gledališču v Ljubljani l. 1789. Linhart je torej prvi naš narodni dramatik in Zois prvi Mecen slovenske Talije. Veliki uspeh „Županove Micike“ je izpodbudil Linharta, da je enako svobodno priredil tudi Beaumarchaisovo satirično veseloigro „Figarova ženitev“ ter podal z njo slovenskemu gledališču burko „Veseli dan ali Matiček se ženi“ (1790). Tudi Valentin Vodnik je moral kaj storiti za slovensko Talijo in morda je pod vplivom barona Zoisa prevel in priredil veseloigro „Tinček Petelinček“, ki so jo igrali l. 1803. otroci v gledališču.

Po Zoisu in Linhartu se ni nihče več utegnil brigati za slovensko dramatiko, — dr. Prešern je baje nameraval napisati tragedijo, a Slovenci je niso dobili. Tako je spala v Ljubljani¹⁾ naša Talija, dokler se ni šele l. 1848. ustanovilo v Ljubljani „Slovensko društvo“. Na čelu tega agilnega društva sta delovala dr. Janez Bleiweis in pisatelj Fran Malavašič. To društvo je pač na silen pritisk slovenskih voditeljev in le po izredni milosti vsegamogočnih Nemcev priredilo v gledališču dvanajst ‚besed‘ in predstav. Spored ‚besed‘ po češkem vzoru je bil glasbenega, pevskega in deklamačnega značaja. Repertoar pa je bil ta le: „Županova Micika“ A. Linharta, „Veseli dan ali Matiček se ženi“ A. Linharta, „Rodrigo in Elvira“, drama hrvatskega bana Josipa Jelačića, „Tat v mlinu“ ali „Slovenec in Nemeč“ Čeha Štěpanka, „Goljuhani stavec“ Kotzebuea, „Dobro jutro“ iz češkega, „Zmešnjava nad zmešnjavo“, „Kljukec je od smrti vstal“ in „Vdova in vdovec“, vse od Kotzebuea.

To je bil prvi slovenski dramatski repertoar. Burke in veseloigre, a le ena drama!

Igrali in peli so seveda le navdušeni diletantje iz najboljših meščanskih slojev, torej brezplačno. Prelepi uspehi teh predstav so toli opogumili Slovence, da so začeli v svojem sangvi-

¹⁾ V Vipavi in Novem mestu so igrali parkrat tudi v predmarčni dobi.

ničnem optimizmu že misliti na ustanovitev stalnega slovenskega gledališča v Ljubljani. Urednik Leopold Kordeš je izprožil misel, naj bi se ustanovilo slovensko gledališče s stalnimi, plačanimi igralci. Kordeševa idealna misel pa se zaradi preslabega odziva imovitejših slovenskih krogov ni mogla realizirati. Navdušenja in idej je bilo v izobilju, a denarja in delavcev premalo. Tako so se hitro obupani Ljubljančani vrnili zopet k cenenemu, a zato tudi slabemu zistemu brezplačnega diletantstva.

Ko pa je absolutistna vlada l. 1851. zadušila „Slovensko društvo“, je naša dramatika zadremala. Zaman je Anton Janežič v „Slovenski Bčeli“ kazal na sijajni vzgled Čehov, ki so zbirali naglo in velike vsote za češko narodno gledališče v Pragi, tudi na vztrajnost Hrvatov je kazal Janežič, da bi vzbudil Slovence k energičnejši brigi za slovensko gledališče. Zaman, v Ljubljani je vladna in nemškutarska prepotenca zamorila slovensko odpornost, in Talija je v Ljubljani spala smrtno spanje dolgih deset let. Toda na deželi se je začelo gibati in navdušenja ljudstva za dramatske predstave ni bilo mogoče več ubiti. V Ljubljani se je l. 1861. ustanovila Čitalnica in njej je sledilo 57 čitalnic po slovenskih mestih, trgih in večjih vaseh. Od l. 1861.—1867. je priredila ljubljanska čitalnica 36 gledaliških predstav, med temi štiri z Južnim Sokolom, dve je priredil v čitalnici Južni Sokol sam in 2 Hen. Penn s pomočjo čitalniških diletantov. Na čelu delovanja za razvoj slovenske dramatike so stali Fran Malavašič, Jan. Bleiweis, Fr. Cegnar, Jakob Alešovec, Jakob Zabukovec, Miroslav Vilhar, dr. Benj. Ipavec, Davorin Jenko, Kamilo Mašek, Jurij Fleišman, Josip Starè, Anton Foerster i. dr. Ti so skrbeli zlasti za repertoar, za petje in glasbo.

Skoraj sočasno z ljubljansko čitalnico so vznikle mariborska in tržaška (1861), celjska (1862), vipavska (1864), kranjska, novomeška i. dr. čitalnice, in vse so uprizarjale dramatski repertoar ljubljanske čitalnice.

Dne 7. aprila 1867 pa je bila poslednja redna predstava v ljubljanski čitalnici, ker že 18. aprila 1867 je bilo potrjeno novo društvo, ki je bilo ustanovljeno s specijalno nalogo, da goji dramatično umetnost: **Dramatično društvo v Ljubljani**. To društvo je postalo matica vseh slovenskih dramatičnih društev in krožkov po slovenskih deželah in tujih krajih.

Namera Dramatičnemu društvu je bila: vsestransko podpirati in pospeševati slovensko dramatiko, prirejati gledališke predstave v najširšem pomenu besede ter skrbeti za to, da se ustanovi pod njega vodstvom *stalno slovensko gledališče*

v Ljubljani. Njegova dolžnost je, izdajati Slovensko Talijo, zbirko iger in libret, razpisavati nagrade za izvirna dramatska dela, vzdrževati dramatično šolo za igralski naraščaj, skrbeti za dramatično knjižnico in gledališko garderobo ter angaževati in plačevati potrebno število igralnega osobja.

To novo društvo se je začelo predvsem nemudoma ostro boriti, da dobi iznova prostora v gledališču za slovenske predstave. Toda deželni odbor tej želji ni ustregel, ker so odločali sovražni Nemci. Tako je moralo Dramatično društvo l. 1867. in 1868. prirejati svoje predstave še nadalje v tesnih prostorih Čitalnice. Le 3. in 16. maja 1867 (ko ni bilo tukaj nemškega igralnega osobja) sta bili v gledališču dve slovenski predstavi. Šele l. 1869/70. je dovolil deželni odbor, da sme Dramatično društvo uporabljati gledališče po — eno nedeljo na mesec. V tej sezoni so torej igrali Slovenci v gledališču devetkrat in v Čitalnici dvakrat. Toda Slovenci niso dobili niti za teh devetero predstav vseh gledaliških lož na razpolago, nego je bilo osem najlepših lož — last nemškega gledališkega fonda — med predstavami zaklenjenih.

L. 1869. je dovolil deželni odbor kranjski na predlog dr. Valentina Zarnika prvo denarno podporo slovenskemu gledališču, namreč 500 gld za vzdrževanje dramatične šole in 1100 gld za šestero nagrad izvirnim dramatskim delom (po eni žaloigri, drami iz slovenske ali slovanske zgodovine, po dvema operetama in 2 libretoma). Ta dogodek v kulturni zgodovini Kranjske je treba prav posebno poudariti, kajti zgodilo se je prvič in tudi zadnjič, da je kranjska dežela razpisala literarne nagrade!

No, nagrado je dobil edini Anton Foerster, Čeh, za svojo opereto „Gorenjski slavček“. Ostali denar je porabilo Dramatično društvo za troške predstav. V tej dobi so stali na čelu delovanja za naše gledališče Peter Grasselli, Josip Noll, Vojteh Valenta, A. Heidrich, Anton Foerster i. dr.

L. 1870/71. so smeli Slovenci v gledališču igrati trikrat na mesec (skupaj 23 predstav), leta 1871/72 vsak mesec štirikrat (skupaj 32 predstav), istotako l. 1872/73 (skupaj 34 predstav). V tej poslednji sezoni je dobilo Dram. društvo 2400 gld deželne podpore. Gledališče je imelo že devet angaževanih igralcev in igralk, ostali sodelavci so dobivali nagrade za vsak nastop posebej. Isto podporo je dobilo društvo v sezonah 1873/74 in 1874/75 ter je priredilo 31 oziroma 30 predstav. Toda v teh letih se je število igralcev in diletantov začelo opasno krčiti in tudi poset predstav je postajal od l. 1873. dalje vedno pičlejši. Tako je moglo Dram. društvo sezono 1875/76 otvoriti šele

novembra meseca ter je priredilo v vsej sezoni le 28 predstav. V sezoni 1876/77 so pri isti deželni podpori imeli Slovenci v Ljubljani le še 25 predstav.

A zadrega našega gledališča je vztrajno naraščala. Nekdanji malone brezplačni diletantje so se pomožili, poženili, porazgubili po domovini ali pa so se naveličali narodne tlake ter so izostali. Novega osobja ni bilo možno dobiti, društveni podporniki so odpadali in tako je imelo gledališče v sezoni 1877/78. samo še tri angažirane moči ter kapelnika. Igrati so začeli 1. novembra ter so do konca sezone priredili le 23 predstav.

Z začetkom sezone 1878/79 pa je deželni odbor svojo dotedanjo podporo v znesku 2400 gld nenadoma skrčil na 1000 gld. S to svotico ni moglo društvo ukrepati ničesar. Odbor je odpustil vse moči ter se v svojem obupu začel pogajati z ravnateljem nemškega gledališča. Ponudil mu je, da mu prepusti del deželne podpore, uporabo svoje garderobe, knjižnice in svoje lože, ako nadaljuje on — Nemeč! — s prirejanjem slovenskih predstav. Toda k sreči so se ta brezupna pogajanja razbila in društvu se je prihranila sramota. Tako so imeli ljubljanski Slovenci v sezoni 1878/79. v čitalnici le eno slovensko javno predstavo, v sezoni 1879/80 pa nobene.

V sezoni 1880/81 je priredilo društvo 3 predstave. Deželni odbor je iz dovoljene letne podpore 1000 gld izplačal Dramat. društvu le — 400 gld ter je število slovenskih igralnih dni skrčil na — 2 na mesec. Toda še zaradi teh dveh dni se je moral odbor društva vselej pogajati z vodstvom nemškega gledališča!

Vendar je Dramatično društvo vztrajalo tudi v tej najhujši in najsramotnejši dobi. Tako je bilo v zlic vsem oviram v sezoni 1881/82 deset, 1882/83 šest, 1883/84 trinajst, 1884/85 dvanajst in 1885/86 trinajst slovenskih gledaliških predstav.

Le preproste sloje ljubljanskega slovenskega prebivalstva je zahvaliti, da ni Dramatično društvo v tej strašni dobi docela ustavilo svojega delovanja. Ko se je slovenska inteligenca popolnoma odtegnila slovenski borni Taliji in je v svojo sramoto rajša podpirala nemško, slovenski narodnosti vedno sovražno gledališče, takrat je zahajalo le preprosto slovensko ljudstvo k slovenskim gledališkim predstavam. Le trume tega skromnega in idealnega ljudstva so rešile slovensko Talijo popolnega pogina ter so mu bile vztrajno zvesta pomoč in edini prijatelj.

V teh neznosnih razmerah je dné 17. februarja 1887 nenadoma pogorelo staro, a zelo praktično gledališče. Z njim vred pa so pogorele tudi pravice nagajivih nemških ložnih posestnikov

in vse predpravice zlobno ošabnega kranjskega nemštva.

Dramatično društvo se je moralo preseliti v stare čitalniške prostore, kjer si je v dvorani na predlog dr. Josipa Stareta in po njegovih navodih postavilo nov oder, ki je bil za svojo svrhu izvrsten (po 6 m odprtine in globočine). Na tem odru so se vršile predstave, ki tvorijo v svoji celoti nekakšno preporodno dobo novejšje naše dramske umetnosti. Prav tu je naše gledališče naglo napredovalo ter je tudi med inteligenco zbudilo več zanimanja zase. V sezonah od 27. februarja 1887 do 24. aprila 1892 je priredilo Dramatično društvo v čitalnici 154 predstav in 'besed', torej poprečno 30 predstav v vsaki sezoni.

Da se je slovenska dramska umetnost prav v tej dobi začela gojiti resneje in skrbneje, je bila predvsem zasluga mladega režiserja in igralca Ignacija Borštnika, kapelnika skladatelja Frana Gerbiča (od l. 1887) ter blagajnika upravnika dr. Josipa Stareta. L. 1882. sta začela nastopati pri slovenskih predstavah Ignacij Borštnik in Zofija Zvonarjeva, l. 1886. pa Avgusta Gostičeva-Danilova in Anton Verovšek. Kapelnik Fr. Gerbič, njegova soproga Milka, Lujiza Daneševa-Trstenjakova, Fran Bučar (tenor in režiser), Josip Pavšek (tenor buffo), Fran Perdan, Pianecy, sestre Nigrinovi, V. Bajec, Jos. Pajsar, Slavko (Fr. Ravnihar) in Avg. Štamcar so v tej dobi ustvarili slovensko opero.

Že prav od početka so Slovenci radi gojili spevoigro in kmalu tudi opereto. Pregled operetnega in opernega repertoarja našega gledališča do otvoritve novega deželnega gledališča izkazuje 35 glasbenih del s 103 uprizoritvami. Prva slovenska opereta je bila dr. Benjamina Ipavca „Tičnik“ (l. 1866). Miroslava Vilharja opereta „Jamska Ivanka“ je najstarejše slovensko glasbeno dramsko delo; izšlo je v tisku že l. 1850, toda uprizorilo se je šele l. 1871. A. Foersterjevo odlikovano opereto „Gorenjski slavček“ so peli prvič l. 1872. Blodkovo enodejansko opero „V vodnjaku“ pa je dirigiral prvi Fr. Gerbič l. 1889 ter jo je vzdržal na repertoarju tudi še v novem deželnem gledališču.

V dobi prvih 25 let je priredilo Dramatično društvo 477 gledaliških predstav, t. j. povprečno po 19 na leto.

Z dnem 29. septembra 1892 se je končala sramotna doba odkritega zatiranja in preziranja našega gledališča, doba začetništva in diletantizma. Otvorilo se je novo gledališče in sicer s slovensko izvirno dramo, Jurčičevo „Veroniko Deseniško“ v priredbi Ign. Borštnika. Kolik napredek od l. 1887. do otvoritve! Pred petimi

leti še brez pravic, zdaj pa odpirajo Slovenci novo deželno gledališče ter so v njem z Nemci povsem enakovrni! Čudovita izprememba, nepričakovan skok! Gotovo so se zavednim Ljubljančanom ponosno širile prsi in marsikateri idealist je gradil slovenski Taliji takrat zlate gradove v — oblake. Slovensko gledališče je začelo zopet dobivati redne deželne in kmalu tudi mestne podpore. Ti idilični časi pa niso trajali dolgo; deželni odbor je l. 1904 deželno denarno podporo odpovedal in mesto Ljubljana je prevzelo vse breme nase. Tako dobiva slovensko gledališče od mesta danes 26.000 K na leto.

No, Slovencem je bilo l. 1892 naenkrat pravice še preveč; niso namreč mogli igrati trikrat ali štirikrat na teden, kolikorkrat bi bili smeli, nego so se zadovoljili z dvema predstavama na teden, prepustivši ostale dneve Nemcem. Slovenci pač še niso imeli dovolj igralskega osebja in zlasti še ne dovolj gledališkega občinstva. Tako so imeli v prvi sezoni v novem gledališču 50 predstav, t. j., najvišje število od začetka slovenske Talije. Priznati se mora tudi, da je bil repertoar že v tej prvi sezoni na višku. Za Jurčičevo „Veroniko“ je prišla že Ibsenova „Nora“ in za Blodkovo opero „V vodnjaku“ dr. B. Ipavčeva izvirna lirski opera „Teharski plemiči“ ter celo Pietra Mascagnija veristična opera „Cavalleria rusticana“! Vmes so igrali operete Ivana pl. Zajca, Suppéja in Offenbacha, velike drame in komedije, moderne ruske, češke in nemške veseloigre, burke, ljudske, opremne igre, klasično tragedijo in končno zopet izvirno dramo, dr. Jos. Vošnjaka „Lepo Vido“. Torej že v prvi sezoni v novem gledališču je obsejal slovenski repertoar dramo, opereto in opero, med temi dela najvišje umetniške cene ter najmodernejše smeri.

V sezoni 1893/94 so bile na repertoarju velike opere in težke drame na dnevnem redu: „Cavalleria“, „Teharski plemiči“, Karla Bendla tridejanska opera „Stari ženini“, Kreutzerjeva dve-dejanska opera „Prenočišče v Granadi“, Webrova tridejanska opera „Čarostrelec“ in B. Smetanova tridejanska opera „Prodana nevesta“ dokazujejo, da si je slovensko gledališče ustvarilo veliko opero kar čez noč. K čemur so potrebovali veliki narodi dolgega razvijanja in le polagoma naraščajočega napredovanja, vse to so dobili Slovenci v par letih. V sezoni 1894/95 so imeli že Verdi-jevega „Trubadurja“, 1895/96 že Bizetovo „Carmen“, 1896/97 že „Lohengrina“ in 1902/3 že celo „Tannhäuserja“! Na tak način pa je hitela dalje in dalje tudi drama. Senzacija je podila senzacijo, sezona je izkušala prekositi sezono. O kakšnem

sistemu, metodičnem stopnjevanju ni možno govoriti. Zato pa so morala biti stimulacija vedno krepkejša, da se je vzdrževalo pri naši, toli hitro prenasičeni publiku zanimanje...

V sezoni 1893/94 je bilo 58 predstav ter so Slovenci igrali včasih že trikrat na teden. Od sezone 1894/95 nadalje do sezone 1908/9 je igralo slovensko gledališče redno trikrat do štirikrat na teden, vselej od 1. oktobra do 31. marca. Od sezone 1909/10. so smeli igrati vsak teden po petkrat. Nemci so imeli torej od sezone 1909/10 nadalje le še po tri predstave na teden, tako da so se morali končno izseliti in si spočetka sezone 1911/12. odpreti svoje „jubilejno gledališče“. S tem pa je bila 45-letna borba Slovencev za samostojno, neodvisno slovensko gledališče dobojevana!

Kako je v poslednjih 20 letih naraščalo število slovenskih predstav, naj pokaže sledeči pregled:

Sezona:	Predstav:
1892/93	50
1893/94	58
1894/95	74
1895/96	69
1896/97	72
1897/98	71
1898/99	76
1899/00	81
1900/01	90
1901/02	89
1902/03	100
1903/04	94
1904/05	95
1905/06	95
1906/07	95
1907/08	92
1908/09	102
1909/10	129
1910/11	129
1911/12	150

V tej dobi so vršili posle intendantov: dr. Val. Krisper, Gustav Pirc, Ivan Plantan, Fran Milčinski, Matej Hubad, dr. Fran Tekavčič, Josip Prosenč, Janko Bleiweis-Trsteniški, Friderik Juvančič in Fran Govékar.

Dramski režiserji so bili: Ignacij Borštnik (do konca 2. sezone), Rudolf Inemann (do konca sezone 1899/900), Adolf Dobrovolný (do zaključka sezone 1905/06) in Fran Lier, Vilj. Taborský (1906/7), L. Dragutinović (1908/9) in Hinko Nučič (1909/12). Poleg teh so režirali A. Verovšek, A. Danilo in Rud. Deyl.

Operni režiserji so bili: Josip Nolli (1892—1902), Ed. Aschenbrenner, Sig. Ulrich, Fr. Lier,

A. Dobrovolný, Jos. Peršl, A. Ránek, Jul. Kratochwil, Bog. Vlček, Jan Patočka, Hinko Nučič, Jos. Križaj in Fr. Krampera.

Kapelniki so bili: Fran Gerbič (1887—1894), Hilarij Benišek (1894—1910), Bogumil Tomáš (1901/2), Vaclav Talich (1909/10 in 1911/12), Friderik Reiner (1910/11) in Nik. Štrifof (1911/12).

Zanimivo, a preobširno za okvir tega spominskega spisa bi bilo naštetih vsaj najvažnejša dela dramskega in opernega repertoarja. V karakterizacijo repertoarne višine in njegovega obzorja naj navedem le nekaj glavnih avtorjev, ki so bili zastopani: Shakespeare (Othello, Kako se krote ženske, Hamlet, Sen kresne noči, Romeo in Julija, Beneški trgovec, Julij Caesar, Vesele ženske windsorske), Goethe (Egmont, Faust, I. del), Schiller (Stuart, Fiesco, Kovarstvo in ljubezen, Razbojniki, Devica Orlean., Tell), Lessing (Emil Galotti), Grillparzer (Prababica, Sappho), Anzengruber (8 del), H. Ibsen (5 del), B. Björnson (dve), O. Wilde (Salome), Strindberg (Oče), Maeterlinck (dve), Molière (tri), V. Hugo (dve), Echegaray (dve), H. Sudermann (tri), G. Hauptmann (6 del), L. Thoma (tri), Dreyer, Halbe, Schnitzler, Lothar, Ernst, Bahr, Moretto, Cavalotti, Rovetta, Giacosa, Gogolj, Turgenjev, Tolstoj (dve), Čehov (dve) ter še cela vrsta danskih, francoskih, madjarskih, ruskih, poljskih, českkih in jugoslovanskih imen — skupaj okoli 800 različnih iger.

Izmed opernih skladateljev naj takisto navedem vsaj najmarkantnejša imena: Donizetti (dve), Bellini (2), Flotow (2), Verdi (7 oper), Mascagni, Leoncavallo, Puccini (tri), Rossini (tri), Meyerbeer (dve), Aubert (dve), Gounod (dve), Halévy (1), Bizet (dve), Massenet (dve), Saint Saëns (1), Thomas (1), Weber (1), Goldmark (1), Humperdinck (1), Kienzl (1), Wagner (Večni mornar, Lohengrin, Tannhäuser). Končno slovanski operni komponisti: Blodek, Bendel, Glinka, Čajkovskij, (Onjegin, Pikova dama), Rjebikov, Smetana (Dalibor, Poljub, Prodana nevesta), Kovařovic (Pso-glavci), Dvořak (Rusalka), Minhejmer, Moniuszko in K. Weis; jugoslovanski pa: Iv. pl. Zajc, Fr. S. Vilhar, Srěčko Albini in Josip Mandić.

Operetni repertoar je obsegal najboljša dela francoska, nemška, slovanska in drugačna. Imena Audran, Lecocq, Offenbach, (4), Hervé, Roger, Dellinger, Suppé, Millöcker, Heuberger, Eysler, Ivan in Oskar Strauss, Kalman, Jarno, Fall, Lehár, Sidney Jones, Gilbert in Albini povedó poznavalcu tega žanra vse.

Ogromno truda in žrtev, lepih uspehov in bridkih razočaranj se skriva za Dramatično društvo za temi imeni in naslovi; gotovo pa je, da

moremo ob svojem 45-letnem jubileju zreti s ponosom nazaj na pot, ki smo jo s slovensko Talijo prehodili od l. 1867. doslej. Dramatično društvo je do l. 1895. izdajalo tudi tiskan repertoar ter je izšlo 60 zvezkov „Slovenske Talije“. Za izvirno dramsko literarno produkcijo si je pridobilo društvo največjih zaslug z uprizarjanjem slovenskih dram, veseloiger, operet in oper. Slovensko gledališče in Dramatično društvo pa sta od svojega početka središče in izvir vsega dramskega delovanja po vseh slovenskih deželah in celo v ameriških državah. Brez izjeme vsa slovenska društva podpira Dramatično društvo v Ljubljani že 45 let z vsemi svojimi sredstvi ter prirejajo njegovi igralci in pevci predstave po vsej Sloveniji in tudi v Istri in Dalmaciji. S temi predstavami je izvrševalo Dramatično društvo narodnopolitično in kulturno delo neprecenljive važnosti ter si je za okrepljenje narodnega duha po mestih in trgih s slovenskimi manjšinami pridobilo velikih zaslug. Po vzgledu in s pomočjo našega Dram. društva so začela gojiti slovensko dramatiko mnoga slovenska društva, ustanovili so se marljivi diletantovski krožki in razna dramska društva ter so se zgradili lepi odri po

velikih in za gledališke svrhe urejenih dvoranah. Brez vzgleda, brez inicijative in pomoči iz Ljubljane bi mali slovenski odri ne mogli za dramsko umetnost delovati s tolikimi uspehi in v tolikem obsegu, kakor delujejo že desetletja do danes. V Trstu, Mariboru in na Jesenicah delujejo dramska društva vzorno ter imajo že redne sezone; zlasti tržaško in mariborsko Dramat. društvo vzdržujeta pravi gledališči ter prirejata že celo velike operetne predstave. Tržaško slovensko gledališče deluje večinoma z angažiranimi igralci in pevci ter napreduje v svojem repertoarju toli naglo, da naši tržaški rojaki mislijo že na specialno gledališko poslopje.

Velikanski narodni in kulturnosocialni pomen slovenskega gledališča v Ljubljani je jasen vsakomur in njegov vpliv se razteza na ves narod. Po silnih bojih je dvignilo ljubljansko Dramatično društvo našo dramatiko na stopinjo, ki smo nanjo lahko ponosni. Baš za 45-letnico tega skromnega, a velezaslužnega društva pa se je ustanovila Zveza slovenskih dramskih društev. Tako smemo gojiti za bodočnost naše Talije nado, da ji bodo „milše zvezde kot do zdaj sijale“!

RADIVOJ PETERLIN-PETRUŠKA:

VEČNA LUČ.

Že skrilo solnce se je za goro,
v krvavi zarji le pred koncem dneva
še koplje svetlosinje se nebo;
in vse gubi se, gine, omedleva.

In platno drugo tajnostno razpel
neznani duh je, z zvezdami sejano,
in neopazno tiho mrak objel
v neskončnost se gubečo je poljano.

Ah, večna luč, ne sveti ona, ne,
in zdi se mi, da to je iskra tleča,
ki sredi sivega pepela mre
in s svojim svitom le temino veča.

S poljane sam počasi spem domov;
moj duh v neznane kraje se zasanja,
in mimo temnih vaških grem grobov
v samotno cerkev, polno trepetanja.

Pred velikim oltarjem luč gori,
edina luč, in ta celo umira:
od vseh strani se nanjo mrak vali,
in le s težavo noči se upira.

DIVJA VIHAR ČEZ POLJE.

Divja vihar čez polje, čez goré,
ječijo smreke, hrasti se jeze
in žito nagnilo je glavo v polji;
razbit leži v razoru mak oholi.

Škrjančkov čuti ni, ne lastovic
in pedpedikanja ne prepelic,
potuhnil zajec se je v gosti travi;
le orel kosa z vetrom se v višavi.

„PREPOROD“.

Konec se je bližal časnikarski sezoni. ... Belgrad, ki oživi koncem avgusta, se koncem februarja umika pred oblaki prahu, da prespi poletni sen.

Parlament je končaval svoje seje, izpolnjene z besedami in psovkami, z govorniškimi gestami in zaušnicami, z delom na interesu naroda in nekaterih ljudi, s svečanimi rezolucijami in nemim požiranjem žab. Z dimom ognjev po topčiderskem brdu, kjer se je žgal gnoj, je ginilo tudi belgrajsko življenje, polno sijaja in škandala, jemanja in žrtvovanja, ljubezni in trgovine, nadute razkošnosti in črne nimaščine. Prekinil se je niz velikih plesov za humane cilje in krompir — balov, svateb in zakonskih ločitev, hvaljenja in obrekovanja, zavidnega skakanja v uradniških razredih in sirovega poganjanja iz službe, uspehov in katastrof, čestih praznikov in čestih postov.

Bolno februarско solnce, ki nosi s seboj pomladanske dni in misli na samoubojstvo, se je vleklo skozi razpeto perilo na nekem nizkem dvorišču, se prebijalo skozi neumita in olepljena okna in je s svojimi žarki, žoltimi kakor je slama, obsijavalo uredništvo „Preporoda“, dvigajoč po njem gost prah.

Notranjščina „Preporoda“ je bila vrlo skromna. Na oknih ni bilo zaves, marveč so se po leti, ko je zapeklo solnce, urednik in sodrudniki mučili in na okna razpenjali suknje. Dve pisalni mizi, novi, od dobre hrastovine in s secesionističnimi šarami, sta se trudili, da bi s svojo lepoto skrili to pretirano skromnost.

Izza ene miže je stal nov etažer, v katerem so bile razmetane še nerazrezane knjige raznolikega formata in še raznovrstnejše vsebine — knjige, ki so prihajale na oceno. Med njimi se je dostojanstveno odražal geografski atlas nemškega izdanja, še iz časov, ko v Srbiji ni bilo železniške proge — edina knjiga, ki se je med svojimi družicami mogla ponašati, da je kupljena. Bilo je tu še nekoliko fotografskih ploč in par rumenih črevljev, na katere sta skrivaj aspirirala

dva sodrudnika in en vajenec. Više od etažera je stal zidni koledar, litografski izdelek, s sliko nekega „komite“, Belgrada in nekakih česmin. Izza druge mize se je širila karta enega dela Stare Srbije, cele Macedonije in Jedrenske Oblasti z jasno obeleženimi kraji vstaje iz l. 1903., izdanje „Notranje Organizacije“ odnosno bolgarske vlade. Karta je padala celo do zemlje, kjer so ležali ostanki cigar, masten papir in mrvice.....

Prijetno nasprotje temu magazinu javnega glasu sta bili dve vljudni fizionomiji, ki sta zaljubljeni viseli nad svetlikavimi „šlafnami“, ki so se izpisane izmikale izpod peresa kakor izpod kake mašine. Urednik, zrel človek, z licem rumenim in energičnim, je dvignil glavo samo, kadar je stavec, ki je ostal brez posla, došel, da bi dobil rokopis; premeril ga je z izgubljenim pogledom, kakor da je hotel iz njegove fizionomije najti nadaljevanje svojega članka, in je potem vzel v zobe svoj brk ter nadaljeval delo, mirno, vdano in kakor po kalupu. Lica in podbradek so mu bili sveže obriti, lasje ostriženi do kože, vrat je rdel v čistem, dobro glajenem ovratniku, ki je iz njega šla mala, ozka kravata oljnate barve in elegantno pogledovala v zaprti prsni in suknjo iz grobega angleškega sukna.

Druga oseba, ki je sedela za mizo z zaledjem one bolgarske geografske karte, je bil sodrudnik „Preporoda“ za balkansko politiko, književnost in umetnost. Ker so njegova balkanska poročila morala imeti izvestno patriotsko tendencijo, so ga v uredništvu zvali „Patriota“ in njegove posle, najsi so se tudi nanašali na čisto književnost, so nazivali: patriotska rubrika. Njegove poteze niso bile energične kakor urednikove niti mu je lice bilo negovano. Po koščnem obrazu so se videli rdeči mozoljčki. Mastni lasje so mu padali preko čela. A njegove plave, male oči so bile kakor podstavljene s svilo, kakor pri vseh ljudeh, ki imajo globoko notranjost. Na njegovem obrazu je lebdel, kakor pri uredniku, neki izraz

zamišljenosti in globine, povečan samo s količino neke nedoločene melanholije.

Patriot je delal brzo in nervozno. Hotel je čim prej dovršiti svoj posel, pa da si prej odpočije. Bolno februarско solnce je vplivalo na njega močneje nego na njegove drugove. Čutil je, kakor da se peni kri. Mrzličast ogenj mu je zdaj pa zdaj zaplamil lica in medloba mu je osvajala vse zglobne na telesu.

„Ali še bo kaj?“ vpraša faktor tiskarne Patriota, ko mu je vzel zadnjo „šlajfno“.

„Še ena kratka vest,“ reče on, popravljajoč sveženj nepopisanega papirja. „En legat za osnovno šolo v Tuzli.“

„Boga mi, glejte, da bo čim več. Nimamo nič garmonda...“

„Koliko vam še treba?“ ga prekine urednik.

„Nekaj cicera, nekaj garmonda, še osem stolpcev.“

„Osem stolpcev!“ sta vzkliknila na glas urednik in sotrudnik.

„Pa dà, kaj sem pa zaran dobil!“ se čudi faktor. „To od Vas in gospoda Kremiča. Ostalo nič. Feljtona niti črke. Gospod Paja se je napil. Gospod Vasić še ni došel. Dva stavca mi stojita že brez posla.“

V uredništvu je nastala tišina. Doli s tujega dvorišča se je čulo, da so čevljarški fantje končali zajtrk in nadaljevali delo. Skozi razobešeno perilo je prihajalo, votlo in po taktu, nabijanje kladiva po kalupih in glas baritona, ki je pel, mehčajoč soglasnike:

Vijolica spomladi se nam javlja
in spomladi grob se ji pripravlja.

V tem je priletel v sobo kakor brez dúše reporter „Preporoda“, Bogdan Vasić, vlekoč za seboj svoje noge, suhe in dolge kakor šestilo. Po rdečih očeh se je videlo, da je z jutrom nadoknadil noč. Še od vrat je začel govoriti zasoplo:

„V ministrski seji... kako da naj rečem... je sklenjeno, da se začne z reorganizacijo vojske. Reforma bo obsegala... kako da naj rečem...“

„Samo to?“ vpraša urednik popreko, ljut, da se mu je reporter zakasnil.

„Pač, še je... kako da naj rečem, turški poslanik v Topčideru, kruh je podražel, selo Mrčevci proglašeno za mestece... Reforma bo... kako da naj rečem... obsegala: glavni generalni štab, vzgoja in...“

„Kaj to meni pripovedujete!“ ga prekine urednik. „To se mene nič ne tiče. Marveč sedite in to napišite!“

„Kremič, ali si končal?“ se obrne Patriot in doda zaupno: „A Pajo... kako da naj rečem... nam je pobegnil v hajduke, nikjer ga ni!“

„Prosto mu, kar pije, a ostavil ni nič rokopisa! Treba nam še osem stolpcev.“

„Osem?... Bode, bode!“ odgovori optimistično Vasić samemu sebi. „Ali si videl v „Srpski Riječi“... kako da naj rečem... legat za osnovno šolo... Pijan je kakor Rus.“

„Baš sedaj to pišem. Evo, gotov sem. Sedi, pa Boga mi...!“

Kremič odstopi mesto Bogdanu, se zlekne, zapali cigareto, se zagleda v prostrto perilo na dvorišču in puščajoč najslajši, prvi dim, ponovi nezavedno šoštarsko pesem:

A spomladi grob se ji pripravlja.

Legat v Dolnji Tuzli, belgrajske vesti in „zasebna rubrika“, ki jo je urednik ustvaril o gladu v Indiji po poročilih Neuer Freier Presse, so iznašali jedva tri stolpce in v redakciji je vladala tista najtežja atmosfera za novinarja: kadar se poldan bliža, a gradiva ni!

Celo administrator Dušan se je enerviral in z nekim posebnim slovarjem grdil prodajalce časnikov, ki so prišli v administrativni oddelek in dajali obračun od včerajšnje številke.

„Pa napišem jaz nekaj o terorju Arnavtov. Ostalo mi je...“

„Kaj? Pa naj cela številka izpade patriotski!“ je kriknil administrator iz svoje sobe in z debelim basom nadjačal hrum tiskarske mašine.

Njegovo rdeče lice se pomoli na odprtini od administracije, namrščeno in pripravljeno, da tudi s pesmicami brani številko suvišnega patriotizma.

„Morda zopet nekake kozе?“ vpraša urednik.

„Kakor vedno, kradejo, pustošijo,“ odgovori sotrudnik.

„Dosti smo o tem pisali.“

Kremič se zamisli. Zares, pisal je mnogo o teh Arnavtih. Več nego je bila potreba. Naredil je bil cel dogodek radi nekoliko ukradenih koz. Ostali tisk, ljubosumen na „Preporod“, da bi mu ne odnesel rekorda v patriotizmu, je ugrabil parolo proti Arnavtom in protil potoke solz in tinte. Ustvaril se je odbor gospã in gospodičen ter priredil zabavo v korist onih, ki so trpeli, študenti so imeli miting in prinesli ostro resolucijo, vlada je intervenirala, turški poslanik se je opravičil in obetal, da se žalostni dogodek ne bo ponovil. Gospe in gospodične so živele lepo, študenti so se dosita nadebatovali, vlada je zabeležila en uspeh več v svojem delu, turški poslanik je dobil delo... vsi so dobili nekaj, samo

časnikar, ki je napravil vse to, se je moral temu odreči in glodati pero, izmišljavajoč kaj drugega za nezajezljivi kljun tiskarske mašine.

„Kako nehvaležen je ta poziv,“ je mislil mladi sotrudnik „Preporoda“. „Danes se zgodi nekaj, vložiš vse svoje sile, pišeš . . . pišeš, novine se kupujejo, misliš, da si naredil Bog zna kako stvar. Drugega dne je vse pozabljeno, vse je odšlo v pozabljivost kakor lanski sneg, v pozabljivost tako brzo, tako gosto in divjo.“

In Kremić se spomni, česa vse ni bilo to zimo v Belgradu. Umrla je Teta Rupa, umrl tudi Stric Nešo, ki je po ulicah komandiral domišljanim baterijam in kričal: Dum-dum, in še nekoliko ljudi, brez katerih se Belgrad ni dal zamisliti. Ljudje, za katere se je mislilo, da so trdi kakor kremen-kamen, so pretrpeli polom v imetku ali v časti. Nove zvezde so se pojavile na polju politike in trgovine, umetnosti in obrti. Vsak dan je donesel po en cvet neocenljive časnikarske vrednosti, ki je zvenel še drugi dan. Vse to življenje, ki je stalo nebroj let in muk, nad in razočaranj, solz in nasmehov, borbe in dela, vse te stvari od včeraj, tako vesele ali žalostne, niso bile danes vredne groša, ki ga prodajalec časnikov zahteva od publike.

Iz teh misli iztrga Kremića telefon, nameščen

v administrativnem oddelku, in čul je težek pokret administratorjev in njegov temni glas:

„Halo, kdo je tam? . . . A, ti si, Mato?“

Po kratkem odmoru nadaljuje, a s čisto izpremenjenim glasom:

„Kaj? . . . Samoubojstvo? . . . Delavka? . . . Iz ljubavi?“

Urednik, z obsijanim licem, kakor da je dobil glavni dobitok, skoči izza mize in pohiti k telefonu. Skoči prevajalec, korektor, pa tudi faktor.

Ta radost je zazebela Kremića v srce. Urednik, ki je bil zamenil administratorja na telefonu, je prekinil, ko je čul vse, kar je hotel, vez in začel, veselo si troč roke, razjasnjevati radoznalim sotrudnikom:

„Mato Brez Roke javlja s Dorćola, da se je v Dunavu udavila delavka iz Oficirske Zadruge. Vzrok nesrečna ljubav . . . Obljubil sem mu dati deset številčk brezplačno danes . . . A kje je Vasić? . . . Stanovanje samoubojnice Banatska ulica št. 36.

„Tu pa jaz stanujem!“ se iznenadi Kremić.

„Potem pa brzo! Drugače ni Vasića. Letite tja . . . Samo hitro in čim več poedinosti! Stvar je važna . . . Stavci čakajo na rokopis.“

„Preporod“ bo šel danes kakor potica,“ doda administrator zadovoljno.

Prvo poglavje romana „Došljaci“.

JOS. PREMK:

SKOZI ALEJO.

Trudna in mračna sanja aleja,
vrsta topolov nič več ne prepeva
kakor po leti, ko solnce s čekini
zlatimi njihove vrhe ogreva . . .

In jaz te pozdravljam jesenska aleja,
saj si mi kakor dobra sestra,
skoro dejal bi, da tvoje so sence
žalost razpregle čez moja lica!

Sanjajva, sanjajva, mračna aleja,
sanje betežne kot trudne starke,
morda zgodi se, da kdaj še zagledava
tiste odbegle pomladne žarke . . .

PAVEL GOLOB:

LJUBEZEN PIJANCA.

Kot grozdek na trti,	Primerjam jo rožam,	Ust guba korale,
kot vince na prti,	po licu jo božam,	snujoča le šale,
kot zvezda noči	zapojem sladko —	da pesmi razmah
se mi Binčica zdi,	pa čemu li vse to?	zaduši se v solzah.

In vendar, ko vinca
prinese mi Binca,
rad bil bi vesel,
rad bi zopet zapel.

Večer trudni gine,
v njej milost ne sine . . .
La-lahko no-noč!
Po-poljubec vro-vroč!

RUDOLF VALDEC: NAGROBNI SPOMENIK PESNIKU SILVIJU KRANJČEVIĆU V SARAJEVU.

JAROSLAV VRCHLICKÝ.

Nemogoče je v kratkem spisu podati življenje in delo pesnika, ki pomeni za češko literaturo celo dobo, in za dobo — celo literaturo; njegovo svetovno ime priča o njegovih delih, njegova dela pričajo o njegovem življenju; njegovo življenje je bilo kakor sen; v pesmi in delu se je dvigal nad svet. Življenjepis in seznam njegovih del so prinesli dnevni časopisi. Zato ni treba niti enega niti drugega ponavljati. Podam tu le par misli in spominov.

Prvič sem videl Vrchlickega pri nekem zborovanju akademikov na praški univerzi. Mislim, da je bilo zborovanje podpornega društva za filozofsko fakulteto. Bilo je ob 9. dopoldne; mi smo bili že zbrani, ko je vstopil preprost in pohleven, kakor je bil zmeraj. „To je Vrchlický.“ mi je šepnil moj tovariš. Sedel je na sedež pred katedrom in je poslušal zborovanje. Nazadnje je tudi sam pripomnil par besedi.

Ime Vrchlickega smo poznali dijaki že na gimnaziji; vedeli smo o njegovi čudoviti plodovitosti; prišle so nam v roke njegove „Balade“ in „Pesniški profili“. Čitali smo in ugajalo nam je, da smo čitali pesmi velikega pesnika. V tistem času je izšel tudi slovenski prevod njegovih „Pisanih črepinj“.

L. 1903. je obhajal Vrchlický svojo petdesetletnico in ob oni priliki se je pisalo tudi pri nas o njem. Slovensko akad. društvo „Ilirija“ v Pragi je priredila večer na čast Vrchlickemu in je imenovala pesnika za svojega častnega člana. Vrchlický se je večera osebno udeležil in je s tem pokazal, da z veseljem sprejema čast častnega člana malega slov. akad. društva, dasi ga je to leto češki narod obdal z vsemi mogočimi častmi in se je njegovega jubileja spominjala cela kulturna Evropa.

Vrchlický je bil čudovito ljubezniv človek; vsi so ga ljubili. Na praških ulicah je bil dobro znan pojav. Hodil je hitro, zamišljeno; na obrazu se mu je vedno videlo, da so njegove misli kje daleč od sveta, ki ga obdaja. Njegove čudno

modre oči so kazale misleca, filozofa. Nosil je navadno dolge lase, ki so v zadnjih časih popolnoma posiveli, njegovi trdi, štrleči brki pa so dajali celemu obrazu nekam levji izraz. V občevanju je bil mehak in prijazen, da je vsak čutil njegovo srčno dobroto. Sicer družbe ni ljubil.

* * *

V lepih jesenskih večerih sem rad zahajal na „Karlovo trgo“. Tam je zvečer tako veselo življenje! In na Karlovem trgu je tudi Ottovo založništvo. Kako je bilo prijetno, gledati ono lepo veliko izložbo! Tam so stali kipi čeških pisateljev in kupi knjig po 20, 30 in več knjig kot „Zbrani spisi“ tega ali onega pisatelja. Vrchlický sam je napolnil celo okno. Nad 100 del in okoli 60 Zbranih spisov. Človek gleda, čita naslove, preudarja in premišljuje, kje bi začel čitati, da bi vsaj deloma spoznal delo velikega pesnika. Nazadnje se mu zdi, da je to sploh nemogoče. Res, veliko število del skoraj odganja čitatelja — da sploh ne začne čitati. Šele v teku let sem prečital nekaj njegovih del: Ekloge, Mýthi, Legenda o sv. Prokopu, Bar Kochba, Twardowski in nekaj liričnih zbirk. Znano je, da so bili Zbrani spisi pri 65. zvezku ustavljeni, ker niso imeli odjemalcev. Neugnanost plodovitost je rodila naprej in naprej; pri tem je bilo naravno, da niso bila vsa dela popolna; toda v teh 65 zvezkih se nahaja nekaj knjig, ki spadajo po svoji krasoti med bisere svetovne literature; te knjige dajejo Vrchlickemu njegovo visoko vrednost, druga dela pa ga izpopolnjujejo in kažejo neutrudljivega delavca na kulturnem, literarnem in narodnem polju.

* * *

Drugo leto je bil Vrchlický moj dekan na filozofski fakulteti. Vsak dan je čakalo cele vrste študentov na njegov prihod. Prihajal je navadno redno ob 11. dopoldne, le včasih ga je kje zadržalo delo. Takrat je vselej prihitel z urnimi koraki in se je smehljaje opravičeval: „Odpuste,

panove!...“ Pogosto je imel tudi posete v svoji sobi in — mi smo čakali. Mož take delavnosti je imel pač malo časa za administrativne posle. Ko smo mu nosili podpisovat svoje indekse, je hitro in kratko pisal nanje svoje ime: Frida. — Vrchlický je predaval o romanskih literaturah, o primerjalnem slovstvu in romanskih jezikih. Njegova predavanja niso bila posebno živahna; to je razumljivo.

* * *

Spominjam se dneva, ko je Svatopluk Čech ležal v Pantheonu dež. muzeja na mrtvaškem odru. Srečal sem Vrchlickega na Vaclavskem trgu. Šel je kropit. Na glavi je imel sivo kapico, oči so bile zbegane, zasolzele. Kakor je znano, sta bila Čech in Vrchlický velika prijatelja. Njiju doprsna kipa sta stala v muzeju in v izložbah drug poleg drugega. Ko je Svat. Čech umrl — se je že slutilo, da je tudi Vrchlický dovršil svoje delo. Vrchlický je govoril takrat v Pantheonu nad krsto svojega prijatelja in mu posvetil dolgo pesem. Od onega časa je Vrchlický začel hirati in po nekaj letih je šel za svojim velikim prijateljem.

* * *

Vrchlický je prišel v Ljubljano k odkritju Prešernovega spomenika. Bil je v družbi pisateljice gospe Gabrijele Preisove. Zvečer (v soboto) je prišel na predavanje dr. Prijatelja „Drama duševnega Prešernovega življenja“. Vrchlický je nekoliko zamudil in se je zelo bal vstopiti, da bi ne motil, ali da bi ga kdo ne spoznal in da bi ne prišlo do kakih ovacij. Šele ko smo mu rekli, da bo ostal skrit — je vstopil in je ostal tam do konca. Tudi on je bil kakor vsi pesniki v življenju velik otrok. — Ob tej priliki je prišlo do ožjih prijateljskih zvez med Vrchlickým in med Aškercem. Aškerc je iz Ljubljane spremil Vrchlickega na Bled in v spomin na ta dogodek je napisal Vrchlický „Causerie na Bledském jezeru“. O tem je „Slovan“ takrat poročal. Pozneje je hotel Vrchlický med zbirko svetovne poezije, ki jo je pripravljalo založništvo Kočí, izdati tudi prevode iz Aškerčevih del. Ti prevodi pa so menda ostali v njegovi zapuščini.

* * *

Vrchlický je bil v življenju preprost in skromen človek — dasi se mora reči, da ga je boginja Sreča ljubila.

V svoji mladosti je imel dovolj prilike, da je čital svetovna dela, življenje na gimnaziji mu je bilo prijetno, svoja vseučiliška leta je prebil pod južnim solncem v Italiji, dobil je dohod do

višjih krogov, v Pragi so mu poskrbeli mesto tajnika na češki tehniki, da je imel več časa za svoje delo, potem je postal časten doktor češke univerze, nekaj let nato redni profesor, član akademije in član gosposke zbornice. Gmotnih skrbi torej ni imel in je mogel po volji razviti svoje sile. Smejala se mu je Sreča v življenju, v ljubezni, v slavi. In vendar vse to ni delalo pesnika srečnega. Neugnano hrepenenje po novih svetovih, nepremagljiva volja do dela, neizčrpna, vedno tvoreča sila je iskala izhoda in večna nezadovoljnost je spremljala pesnika po njegovih potih. Zato ne dobimo nič stalnega v njegovem delu, ampak se menja njegovo naziranje od dne do dne. Njegov veliki duh je preletel vse strani sveta — videl je danes resnico tu, jutri tam, nezadovoljen je hodil med svetovnimi problemi, med življenjem in smrtjo, med vero in dvomom, med temo in svetlobo — in je iskal konca. To je povedal sam v svoji pesmi:

Stal v cvetju je mladosti in tačas
v globini srca je zaslišal glas,
vse je v hrepenenju.

Ko rasel je, iz vrelcev vseh je pil,
in taje glas se v duši je glasil:
vse je v ljubezni.

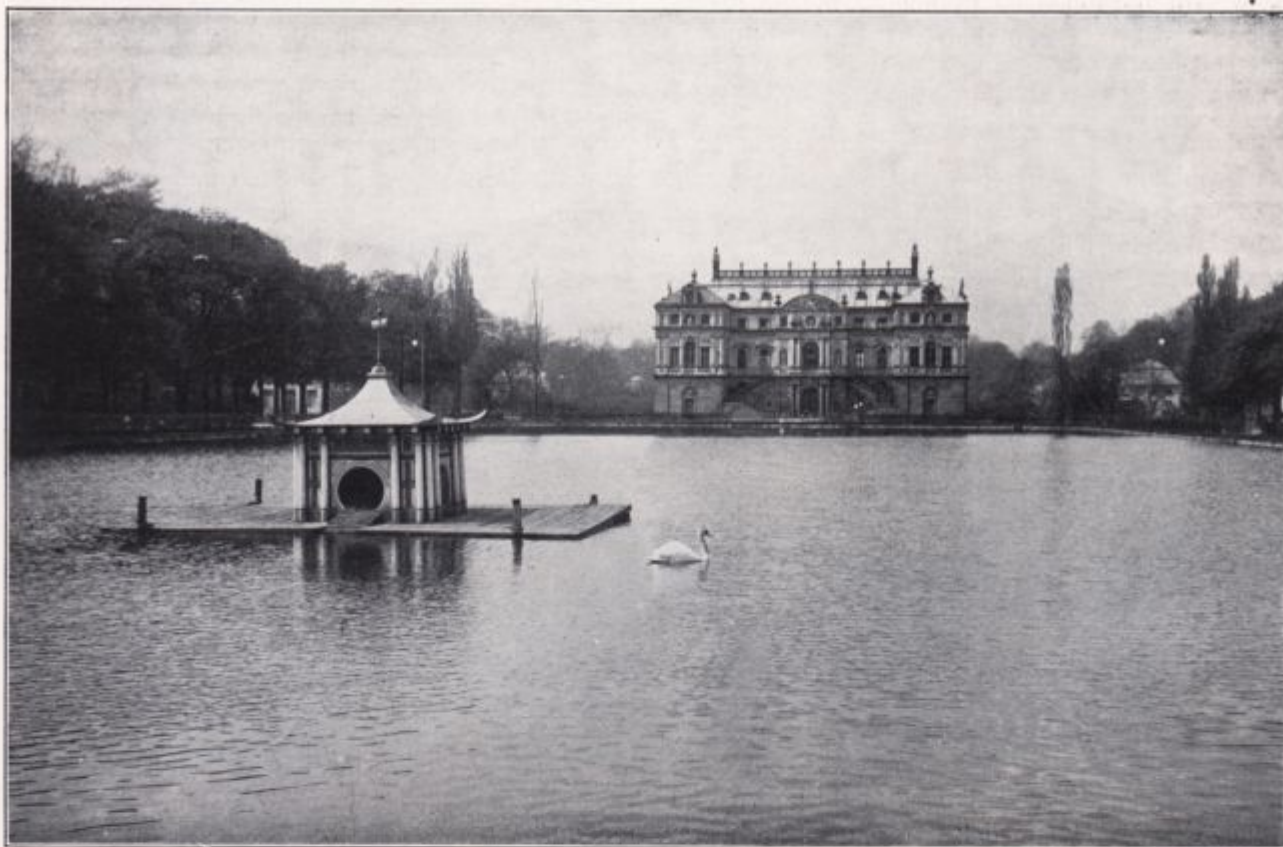
Življenje mu prineslo je prevar
in slišal glas je trudni samotar:
vse je v delu.

In modrec stari našel se je spet
in slišal glas je v času težkih let:
vse je v smrti.

* * *

Težko je lepše povedati, kaj je bil pesnik Vrchlický ob svoji smrti, kakor je to povedal ravnatelj „Narodnega gledališča“ v Pragi Jaroslav Kvapil, zvest učenec iz šole Vrchlickega, ki je govoril nad grobom pesnikovem:

„Kako ozka, žalostno ozka je ta rakev, za največja, najmogočnejša krila, ki so kdaj vzrastla češkemu človeku! In v kako tesno, žalostno jamo hočemo položiti to rakev! Morali bi jo nesti na svojih ramah visoko nad gore, v mogočne simfonije elementov, tja v bližino zvezd, v slavnostno trepetanje polnočnih vetrov. Morali bi jo položiti na prsi svobodne, nesmrtnne prirode, da bi sprejela pod svoj obširni obok telesno shrambo svojega velikega ljubljenca, velikega pesnika življenja, navdušenega proroka svobode, da bi ga sprejela v svoje naročje kar najsilneje, kar najslavneje, kar

DRAŽDANI: PALAČA V KRALJEVEM VELIKEM VRTU.

najmogočnejše. Prišli smo se od tebe posloviti ob žalostnem jesenskem večeru, veliki pesnik solnca in slavnih himen visokega poldneva! In ne znamo te drugače pokopati nego s solzami človeške slabosti — tebe, ki bi te moral v zavetje spremljati grški Thanatos, ta vljudna smrt antiškega sveta, tvojega pravega in edinega sveta, Ti ljubljenec Helade in njene renesanse! Tebi se je zdela smrt nekaj drugega, nekaj harmoničnega, tebi je bila le izpremema edinega in večno nesmrtnega življenja, bila ti je odprto okno v neskončnost, in Ti sam si to najkrasneje povedal:

Ne tresem se; odpira se moj stan,
svetovje vidim v daljah razprostrto
in čutim, da nam smrt le okno je odprto
v življenje pravo, tja v brezkončni dan.

Kaj je proti tej tvoji veri v neskončno vez med posameznikom in celoto — kaj bi ti mogla biti, človek antike, veliki panteist, vsa naša časna žalost, vsa teža naše telesne snovi, ves naš trud, s katerim gledamo na vsakdanjosti in po katerem merimo dobiček in izgubo življenja? Osvobojen, odvezan in obožavan, stopaš v skriv-

nost vsega bistva, ki ga ne meri niti prostor niti čas — in čolnič tvojega duha, ki odhaja za vselej na drugi svet, zapušča v morju naših dni globoko in radostno sled, polno zvezd. Pojdi slavnostno in zmagovito, dragi pesnik, pojdi veličastno, majestatno kakor kralj, kateremu si bil enak v življenju . . .“

Pri slavnostnih in pogrebnih govorih se navadno rabijo visokodoneče besede, ki pogosto povedo več, nego je resnica. Pri Vrchlickem tega ni bilo treba: vsaka beseda je bila preslaba, da bi se z njo mogla izraziti velikost velikega pesnika.

* * *

O Jaroslavu Vrchlickem so njegovi prijatelji napisali cele knjige. Najboljše — mislim — je delo njegovega zvestega epigona Jaromira Boreckega, ki je napisal k 50-letnici knjigo „Jaroslav Vrchlický“ (na 242 straneh). Tam je podan načrt in pregled mojstrovega dela.

Težko je na kratko označiti pomen pesnika Vrchlickega v češki literaturi. Znano je, da se je nova češka literatura začela z almanahom „Maj“ l. 1858., ko je nova generacija povzdignila za

„svoj vzor pozabljenega pesnika — Mácho (vzporodno z našim „Glasnikom“). Pevec te dobe je bil Halek (pri nas S. Jenko). Toda v tej literaturi je bilo še preveč starih narodnih vezi — preveč romantike. Zato je vstala l. 1868. nova generacija z almanahom „Ruch“ (pri nas dve leti pozneje „Zvon“). Realizem, kozmopolitizem, l' art pour l' art — so bila nova gesla. Vrchlický še ni bil med ustanovitelji nove struje — bil je takrat še na gimnaziji; „nova struja“ je šla v boj za svoja gesla in nastal je (v 70 letih) precej hud boj med staro narodno-romantično strujo in med mladimi kozmopoliti. Francoski parnasisti so bili vzor, bleščeča zapadna kultura je vabila. Stara struja pa se je branila tujih vplivov. Iz tega boja je izšel l. 1875. Jaroslav Vrchlický s svojo prvo zbirko „Iz globočin“. Pokazalo se je takoj, da spada k novi struji; z njim je nova struja tudi zmagala. Oglasil se je genij, ki je v nekaj letih popolnoma obvladal literarno polje in je potegnil celo generacijo za seboj. Vrchlický je v teh letih podal krasen prevod Viktorja Hugója, ki je bil tačas na zenitu svoje slave, in je s tem priznal francoski umetnosti vpliv, pod katerim je stala potem cela generacija. Po tem je dal svojemu narodu v prevodu Danteja, Leopardija in druge italijanske pesnike. Za temi deli je prišel „Faust“, za njim pa španski in drugi evropski pesniki. Med tem so se leto za letom množile zbirke lirike in epike, drame in proza. Največja univerzalnost, ki si jo moremo misliti, in največja plodovitost, ki smo jo kdaj videli, to so posebnosti Vrchlickega; premeril je svetovni kulturni razvoj od prvih začetkov — jemal je motive iz biblije, iz grške zgo-

dovine, iz slovanske mitologije, iz srednjeveške poezije, iz renesančnih časov, iz kulturnega in socialnega boja nove dobe. Poleg tega je poznal vse glavne svetovne literature in je podajal iz vseh najlepše cvetje svoji domovini. Njegova pesniška duša pa se je dvignila nad ves sedanjí čas in je preplavala vse sfere večnega svetovja ter našla v pesmi izraz najdrznejšim mislim, ki so vstajale pred njegovim duhom. Bil je moderni Prometej, prikovan na zemljo, in svetovne uganke so šle mimo njega; videl jih je in ugibal; hotel prinesiti domovini luč — zato je trpel — in pel veliko pesem življenja.

Vrchlický zavzema torej v češki literaturi ono mesto, kakor pri nas Stritar; oba sta bila oboževatelja svetovne literature in sta oprostila domačo literaturo ozkih narodnih vezi. Oba sta postala učitelja nove generacije, razmere pa so omogočile češkemu pesniku dovršiti večje delo, nego je bilo to dano marljivemu slovenskemu pesniku. (Zdi se mi, da nista imela Vrchlický in Stritar nikakih zvez).

Čehi so imeli tri velike pesnike, ki polnijo predmoderno dobo: Vrchlický, Čech, Zeyer, — tudi mi smo imeli tri: Stritar, Aškerc, Gregorčič. Natančne paralele so nemogoče — kažejo nam le deloma vzporeden razvoj.

* * *

Moderni so se obrnili deloma proti Vrchlickemu; tudi oni, ki so ga včasih častili kot svojega mojstra. Vrchlický se ni spuščal v boje in je šel mirno svojo pot. Ob njegovi smrti so sklonili vsi glave pred njegovim delom.

ANTON DEBELJAK:

ŽIVLJENJE.

Zaslepljeni hodimo, blodimo v strjenem mraku,
nad nami zastor nepredoren, natkan iz oblakov,
kot strop je zavešen pred zvezdnata brezdna.
V bojazni iztegamo blazni desnice,
a nihče med nami ni slutil še Luči-resnice.
Ko s čelom je butil ob skalo štrlečo,
se v hip posvetilo je v glavi njegovi,
potem pa še trji so bili mrakovi.

Dejal sivobradec nekoč je: Čuj, mladec,
resnica je blodna kresnica.
Tik mene je ždela, da jo razodenem;
in ko je zletela, še-le se raznetil je zadek.
S čim svetil sedaj si bom v mraku ogljenem?

LJUDEVIT GRILC: DRUGO KLANŠKO JEZERO.

METAN M. :

NA POTI . . .

(SLIKA).

Vitke so stale breze. Rahlo, nežno in vse tresoče se zelenje jih je obdajalo. Zdaj in zdaj so pripluli zvoki lajne. Zabrnelo je v ozračju teh glasov, velike disharmonije so se vmešavale.

Sedela je ob brezah in čakala fanta. Rekel ji je bil, da pride. Rada je imela tega fanta Ana, rada — nad vse rada.

Tam na cesti sta se bila srečala.

In je zabrnelo v njihovih dušah, in prišlo je, kar je moralo priti — prišla je ljubezen — velike disharmonije so se vmešavale. Velik je bil fant in hojo je imel, kakor so misli v novembru. In te so rahle, počasne, nad vse rahle.

A govoril je kakor v maju.

Pošuštevale so breze, in Ana je čakala. Čakala v tistem drhtenju, čakala polna misli nanj, na fanta.

In je prišel.

Šla sta po poti navzgor in sta govorila o ljubezni.

Tiha je bila ta ljubezen, nežna.

Zakaj ni bila vsa v razkošju, kakršno živi toliko in toliko ljudi? — Zakaj ni bila vsa bujna, kakor so bujne one rdeče rože, na katere sedajo metulji z velikimi, rahlimi krili? Zakaj ni bila polna žarečega solnca? Zakaj ni bila vsega veselja polna?

Ne, ni bila taka ta ljubezen.

Preveč rahlih sanj se je bilo vplelo v njo, in preveč rahle so bile misli teh dveh duš, ki sta stopali v tej ljubezni.

Ljubezni tihi — in nežni . . .

„Govori, Ana,“ je dejal Matja, „govori mi o sebi . . .“

In je govorila Ana:

„Kako čudno mi je, Matja, kadar stopava tako . . . Glej, bila sem še otrok in sanjala sem že o taki ljubezni.“

Nisem vedela, je li bila to ljubezen, po čemer sem hrepenela, a vedela sem, da je to nekaj velikega, neobsežnega...

Grčali so murni v travah, in rože so klonile. Žarki pa so padali počasi in se izgubljali v dolgih, lahnih sencah...

„Vidiš, Matja, take misli so bile moje.“

In sem sedela v travi tolikokrat in sem mislila nate.

Nisem te še poznala, ne vedela, je li to res fant, ki nanj mislim. A bil si res ti, in bile so res misli o tebi.

In glej, onj dan, ko sva se srečala, sem te takoj spoznala.

Izjasnile so se mi bile misli in želje.“

In tesneje se je ovila roka njegove roke in tesneje so ju oklepale njune misli v rahli ljubezni, ki je tako močna...

„Ana, ljubiš me, da! In glej — nekega dne se bova spet srečala, in najina ljubezen bo minila kakor rosa...”

Pa naenkrat je vzplamtelo v njem.

In kakor divje jo je pritisnil k sebi — in tedaj sta vedela, da ne bo one poti, kjer bi se srečala in bi minila ljubezen kakor rosa...

Tema je legala na rože, in Matja in Ana sta stopala mimo brez.

Drhte so v sencah, kakor je drhtela njuna rahla ljubezen, ki je hotela biti tako vsa močna in mogočna...

„Sediva, Matja, maj je, zadnji maj — uživajva še ta zadnji večer.“

In sta sedla med travo.

„Glej, Matja,“ je dejala Ana, „kako bi bilo nama dobro v tej ljubezni. Pa bojim se tako onih senc.“

„Ne boj se, Ana; sedaj čutim moč — in ostala bo. Živela bova v večni ljubezni.“

„O, da bi živela tako, Matja...” je vzdrtela Ana, in roke so se ji dvignile kakor v globoki prošnji za večno ljubezen.

Potem pa je klonila, in solze so ji polzele počasi, nalahno.

„Ne boj se, Ana,“ jo je tolažil Matja, ji rahlo brisal solze in ji govoril o veliki moči ljubezni, ki pri njiju ne bo ugasnila nikdar, nikoli — na veke ne...

Potem pa sta molčala, dolgo...

In maj je bil odšel preko trav in brez in rož. —

Ljubezen pa je bila močnejša.

In srečavala sta se še dolgo dni — a srečala se nista na oni poti, kjer bi bila odšla ljubezen in izginila, kakor rosa.

R. PETERLIN-PETRUŠKA:

PESEM.

O, pridi noč, kraljica naša krasna,
in skrij v svoj plašč skeleče svetli dan,
blešče naj zvezde, sveti luna jasna,
zamre naj v blaženstvu polnočna stran!

In v rožni, omamljivo nežni zarji
gorečega kadila zažare
ljubezni burne mračni naj oltarji,
naj cimbele razkošno zazvene!

Le beži proč, luč dneva dolgočasna,
razlij na nas se mrak, lek naših ran,
o, pridi noč, kraljica naša krasna,
zavalovi s teboj strasti naj ocean!

F. C. GOLAR:

JESENSKA.

Jesen je pozna. S tiho mislijo
grem v gaje žalostne v samoti,
kjer hrasti kot junaki krvave
in breze smrti sanjajo nasproti.

Kje zdaj poletna roža se žari,
kje so škrjančkov zbori sladki?
Čemu? Nam so brez pesmi in brez rož
pri vinu in dekletih časi kratki.

SLOVENSKA UMETNIŠKA RAZSTAVA.

O d leta 1900 doslej smo doživeli v Ljubljani že deset slovenskih umetniških razstav. Prva je bila v Mestnem, druga pa v Narodnem domu; obe je bilo priredilo bivše „Slovensko umetniško društvo“. Ko je to razpadlo, se je lotil prirejanja slovenskih umetniških razstav neumorno marljivi akad. slikar Rihard Jakopič, ki je v svojem idealistovskem optimizmu zgradil celo svoj lični umetniški paviljon. Tu je torej priredil vztrajni Jakopič že osmero razstav. In prav ob otvoritvi te VIII. umetniške razstave smo čitali, da je nastopila za Jakopičev paviljon akutna kriza, ki more postati za nadaljnji razvoj slovenskih umetniških razmer najusodnejšega pomena. Caveant consules...! V dobi kriz živimo, in vsaka kriza nam donša le novih škod. Jakopič pa si je zaslužil dejanske podpore vseh merodajnih činiteljev.

Da bi teh kriz ob večji ljubezni javnosti za umetniško stremenje in svobodni razmah slovenskih talentov sploh ne bilo treba, dokazuje tudi ta razstava. Osemindvajset slovenskih slikarjev in kiparjev je razstavilo 250 umotvorov in osnutkov. Seveda niso to že vsi naši umetniki, saj je jasno, da se vsake razstave ne more udeležiti vsak umetnik. Toda za mali in ubogi slovenski narod je tudi 28 umetnikov prav častno število.

Naši domači umetniki morejo danes že sami zadoščati vsem, kakršnimkoli umetniškim potrebam svojega naroda ter nam ni treba več niti tujih portretistov, krajinarjev, žanristov, niti tujih kiparjev, podobarjev in rezbarjev za javne in cerkvene svrhe. Vsem umetniškim zahtevam morejo že ustrezati slovenski umetniki v kvalitativnem in kvantitativnem oziru docela. To dokazuje ta razstava iznova. Ako se bode naša javnost, zlasti pa uradna, civilna in cerkvena, tega dejstva zavedala in se po tem tudi ravnala, tedaj napočijo za naše umetnike lepši časi. A le tedaj! —

Take-le umetniške razstave niso le zato tukaj, da more vsakdo kupiti sliko ali kipec, ki mu je najbolj všeč. Izmed 250 del si pač lahko vsakdo

izbere to ali ono. Toda glavni namen takih razstav je: občinstvu pokazati, kako visoko se je povzpela umetnost tega in onega domačega umetnika ter v kateri umetniški smeri in stroki se njegov talent udejstvuje najlepše in najraje. Na temelju razstavljenih umotvorov se more občinstvo dogovoriti z umetniki ter pri njih naročiti, kakršnokoli delo si želi. Naroči svoj portret! Daj portretirati svojo ženo ali svoja otroke! Če ne ljubiš razstavljenih motivov z barja ali iz gozdov, pokliči slikarja, da naslika tebi najljubši kraj, rodno vasico, rojstno mesto, okraj tvoje najvišje sreče in najlepših estetskih ali drugačnih spominov! Na razstavi vidiš spretnost naših marljivih in velesposobnih umetnikov. Izrabi jo sebi v užitek in umetnikom v zaslužek!

Veseli me, da se ta način stika med umetniki in naročevalci deloma že realizuje v naročilih občinstva.

Vavpotičeva izborna „Dorica“ je izvabila „Sestrici“ in „Portret gospe A. U.“, „Portret gospoda F. U.“ ter končno v vsakem oziru izvrstni „Portret F. pl. Š.“, ki ga je naročila kranjska dežela. Slikar Ivan Vavpotič je umetnik pariškega okusa; eleganten je, dekorativna njegova umetnost in salonu bodo njegovi umotvori neoporečno v okras. Značilno je zanj, da daje vsakemu svojemu portretu obenem nekaj žanrskega, tako da imajo njegovi, originalom zelo podobni portreti tudi kot slike svojo zanimivost. Kakor zna Vavpotič naslikati žensko toaleta, ogrinjala, preproge in mobilije, mi to dokazuje, da bi nam mogel podati ta slikar tudi velik žanr iz naše zgodovine ali iz sodobja. Slovenski domi — javni in zasebni — pogrešajo slik iz naše zgodovine in iz slovenskega narodnega življenja sploh. Saj je prav, da vise po naših salonih, sobanah in dvoranah slike iz jugoslovanske in tudi češke zgodovine. Toda večinoma so te slike malovredni fabrikati in umetniške reprodukcije umotvorov iz naše zgodovine bi nam bili še ljubši, pa tudi koristnejši. A doslej nimamo niti ene

slike iz slovenske historije, medtem ko imajo nemški židje po naših mestih in trgih s tujimi sujeti prav dobre kupčije. Mislim, da bi bile Slovencem prav dobrodošle slike iz slavne paganske dobe, iz prvih časov pokristjanjenja, iz reformačne in protireformačne dobe, ali iz časov kmetiških uporov, iz dobe turških bojev in končno tudi iz svetlih časov slovenskih taborov. Taka velika umetniška dela so ponos in kras ruskim, poljskim, češkim in tudi hrvatskim domom. Naročajo jih vedno iznova v moderni dobi najmodernejšim umetnikom, pa zakaj bi jih ne naročili Slovenci, ki v tem žanru ne premoremo resnično prav ničesar? Sami slikarji na svoj rizik se takih velikih nalog seveda ne morejo lotiti. Ateljé, modeli, kostimi in material stanejo preveč. Toda kulturno zaslužno delo bi bilo, ako bi deželni odbor in ljubljanski občinski svet omogočila, da dobi slovenski narod končno tudi svoje zgodovinske (za boga ne alegorične!) slike. Sposobnih umetnikov (Vesel, Vavpotič, Strnen) imamo. Dajte jim naročil! Potrebni so biki, mlini, kanali in mostovi, toda potrebni so tudi umotvori, zakaj pisano je, da človek ne živi le od kruha, nego tudi od božje besede. Nikjer pa ne govori božja misel lepše ko iz umotvora.

Portretist povsem drugačnega značaja je Matej Strnen. Poglejte njegovo sliko „V salonu“ in razveseli se vam duša. To je umotvor, ki najde redko para celó na velikih razstavah. Strnen ga more samozavestno pokazati povsod, in priznanja mu ne odreče niti najstrožji kritik. Portret „V salonu“ je zame najsijajnejši dokaz izredne sposobnosti tega umetnika, vrednega najčastnejše naloge.

In naš Ferdo Vesel! Pred toliko zrelostjo umetniškega ustvarjanja so občudovaje obstali tudi najrazvrajenejši tujci. Ta genijalna, bogata koncepcija, ta izborna risba, te žive, življenjsko istinite boje... vse to nam mora imponirati. Pa resnično veseliti nas mora, ker Vesel je — naš! Poglejte njegovo „svatbo“, in žal vam bo le, da še ni dovršena. To bi bila krasna slika, ki bi si jo želel razmnoženo v tisočeri umetniških reprodukcijah in raztreseno po vseh slovenskih domih... Pa njegov „Starec“, njegova „Ženska v profilu“, — to sta realna dokaza, da je Vesel mojster prav izrednega znanja.

Ali ni večna škoda, da leže toliki talenti pokopani, neizrabljeni? Slovenija, dvigni jih, dokler ni prepozno! Kaj res ni nikjer nobenega slovenskega Mecena, da izrabi te bujne umetniške sile?! —

Tudi na tej razstavi prevladujejo krajinarji. Iz zapuščine Ivana Groharja je tukaj večja, skoro dovršena slika „Na polju“, kmetje pri zbiranju krompirja. Ta slika ima prav dobro perspektivo ter so izdelane posamezne figure plastično in anatomske skrbno.

Rihard Jakopič ima šestero slik in štirinajst skic, med temi dve figuralni: „Anamarija“, ki je dobro modelirana, realistično živa, čeprav še nedovršena in zato lisasta in „Pri klavirju“ z že znanim motivom. Tudi slike „Zima“, „Topoli“ in „Dvorišče“ hvalijo avtorja. Originalno delo umetniške kaprice je Križanska cerkev s svojimi reliefno debelo nametanimi barvami, ki dajejo sliki iz neke daljave pravo plastičnost. Kar me pri Jakopiču poleg njegovih živih, uprav žarkih boj še prav posebno veseli, je dejstvo, da je začel tudi skrbno risati. Jakopič je čisto samsvoj slikarski značaj in je tudi neodvisen od vseh vplivov. Tako zavzema Jakopič v družbi naših umetnikov svoje prav posebno stališče.

Krajinar, ki je ne le zrel, dovršen slikar, nego tudi točen risar, je Matija Jama. Izredno plodovit je in le na tej razstavi ima 22 slik, večinoma z lepimi motivi ob Donavi. Umerjen, preišljen, morda včasih za koga celó malo preveč trezen je ta fini umetnik, zato tuintam nekam siv. Prinesel nam ni to pot res nič novega, a kar vidimo, dokazuje iznova, da je Jama izboren krajinar brez pretiranosti v svoji moderni tehniki.

Tudi Matej Strnen je razstavil nekaj zanimivih in realistično modernih krajin s slovenskega, solnca in barv bogatega Primorja. Človek je Strnenovih krajin tem veselejši, ker prinašajo s svojimi motivi nekaj novega, kajti odkritosrčno povedano: naenkrat toli ljubljenih in v raznih velikostih in lučih neštetokrat prezentiranih kozolcev smo imeli za nekaj časa dovolj. Strnen, izvrsten risar-slikar, sicer ni bil nikdar monomanski kozolčar, pač pa si je znal vedno poiskati slikovitih motivov tudi za mejo. In tudi to mu pišem v zaslugo. Tudi Strnenova soproga, gospa Roza Klein-Sternenova ima lep portič iz Devina. Saša Šantel je poslal en sam motiv iz Istre, kar obžalujem. Njegov „Zvečer“ je prav dober, a visi previsoko. Med talentirane avtodidakte je stopil Rudolf Gasperin, živeč v Devinu in spretno poskušajoč se z marinami. Perhavec Lojze in Anica Zupanova pa iščeta po tujih vzorih celo čisto novih potov. In ne brez uspehov! Tolminec Slavko Smrekar je razstavil postaren „Star most“, Maksim Gaspari par majhnih, lično, jasno izvršenih in dobro risanih pokrajin iz Koroške, „Trnovo“ v

Ljubljani in nekaj zelo simpatičnih narodnih motivov v svojem značilnem naivnem slogu in produktivni Ivan Franke, mojster stare šole, 12 skrbno izdelanih, prijaznih krajinskih motivov iz lepe Gorenjske, s kršnega Krasa in drugod. Magolič Srečko starejši je vzljubil zlasti Mestni log ob Ljubljani, ki ga podaja vedno iznova v nežnih, skoraj nestvarnih bojah. Za njegov imenitni motiv „V rebru“ mu morejo tovariši zavidati. Magolič Srečko mlajši je razstavil dve krajini, ki dokazujeta, da vztrajno napreduje. Magoliča imata srečno oko v izbiranju krasnih motivov, in zato ni čudno, da najdeta vedno kupcev v naši inteligenci. Gerbič Hugon je razstavil le „Loški grad“, ki visi, žal, zelo neugodno, Pavla Gustinčiča sličici „Pred jamo“ in „S Krasa“ sta iz istega vzroka povsem izgubljeni. Slik je pač preveč, in luč ni povsod enako ugodna. Vobče moremo biti tudi z razstavljenimi krajinami prav zadovoljni ter jih sumarno pohvaliti. Slikarji so spoznali, da je za resnično sliko treba ne le barv in občutja, nego tudi pravilne risbe in neke vsebine, tako da tvori umotvor vtisk dovršene enotnosti. Zato pa so ateljske skice že precej izginile. Začeli so se tudi odločneje obračati k figuralnim sujetom, s čimer je pridobila ta razstava na raznovrstnosti in narodnem značaju. Simpatične motive iz kmetiškega miljeja slikarja M. Gasparija sem že omenil. Da si takih sujetov Slovenci želé, dokazuje dejstvo, da so vsi že privatna last. Klemenčič Fran je razstavil staro ženico ob kolovratu v starinski sobi, Tratnik Fran izborna risbo „Obupana mati“ z nemogočim otroškim skeletom, Anica Zupančeva nekaj študij („Žena“, „Deklica“, „Starec“), Peter Žmitek razen par krajinic izumetničene koloristike tudi nekaj figuralnih stvari, Henrijeta Šantel podobico „Pred zrcalom“, Ivan Vavpotič nekaj prav dobro študiranih in zares krasnih motivov iz škofjeloške ubožnice in cerkve („Na koru“, „Večna luč“, „Iz loške ubožnice“) in Ferdo Vesel zagonetno klobko izbornih modelov „Usoda umetnika“ ter problematično „Ukročenje moči“, ki so poleg

drugih njegovih stvari v kompoziciji in tonu pač najboljše na vsej razstavi.

Razumljivo je, da kiparski del zaostaja za slikarskim, dasi nam tudi kiparji ponujajo na tej razstavi več, kakor navadno. Fran Berneker je razstavil „Suzanico“, edino delo v mramorju na vsej razstavi. Mladi kipar Lojze Dolinar je lep talent, ki mu je treba le še resne šole pri velikomestnem mojstru. Razstavil je kar 12 zanimivih del, med katerimi je portret Jakopičev pač najboljši. Tudi Aškerčev portret je pošteno delo, a še boljše je „Aškerc“ pod šibami! Napotnikove „Egipčanke“ nisem našel. Anton Šteflič obeta več, kakor daje. Mož je nadarjen, a se še išče. Religiozni motivi so pač šablonski. Najboljša bo „Magdalena“. Ivan Zajec je razstavil 11 del in nebroj skic. Skice na javno razstavo ne spadajo ter ugledu avtorjevemu le škodujejo. Vobče bi pripomnil, da izdeluje Zajec moško muskulaturo predrastično, tako da so videti ti moški brez kože. Egipčanski Jožef je bil v dobi afére z madamo Putifarko še mladenič, vsekakor pa mlad mož. Zajec ga predstavlja Herkula. Zajec je zelo marljiv, čudno produktiven in spreten kipar. Toda preveč figur ubija enotnost in monumentalnost. Prav lepi sta njegovi vazi. Fran Rupret je dobrodošel umeten obrtnik, ki mu cerkvenih naročil ne bo manjkalo.

Poseben kabinet ima karikaturist Hinko Smrkar, duhovit risar, ki bi ga povsod ljubili in negovali, med Slovenci brez humora pa ima težko stališče. Njegovi pravljčni motivi so krasni, a nad vse imenitne so njegove karikature kulturnohistoričnega značaja. „Wer sich nicht selbst zum besten halten kann, der ist gewiss nicht einer von den Besten,“ pravi Goethe. Jaz pa morem reči le: Če bi imel denar, pokupil bi vse to! Pogumno dalje! Prijatelje duhovite satire specijalno opozarjam na tega genialnega karikaturista, ki nima para med Slovenci dosihmal.

Naši umetniki so torej v polni meri storili svoje, Jakopič sme biti ponosen na svojo VIII. umetniško prireditev, — narod, stori zdaj tudi ti svoje!

JOSIP:

MAJOLČICI.

Oj Anica, Greti in Kati,
kak ljubil sem vaše oči,
o njih sem premišljal, presenjal
vse dolge in težke noči.

A danes vas nič več ne ljubim,
ker druga je moja deklina,
to vitka, srebrno je svitla
majolčica rujnega vina!

ZNAMENITOSTI PODRUŽNICE SV. LENARTA V BÓDEŠICAH.

Nedavno sem si ogledal staro gotiško cerkvico v Bódešicah, podružnico župnije Ribno pri Bledu, ki je posvečena sv. Lenartu. Poleg svoje častite starosti — skoro ji bo petsto let — je zanimiva posebno še radi svojih slik na presno, ki datirajo iz 15. veka in ki zavzemajo ves slavolok, mrežasti svod in stranske stene v presbiteriju, čigar rebresje sloni na konzolah. Nekoč je i cerkvena ladja s stropom vred imela enake slike, toda umetniški „veščaki“ so jih dali prebeliti! Tudi fasada, ki jo obkrožuje kasneje prizidana lopa, kaže fragmente takih starih slik. Vnanji severni zid kora je opisan s kaj originalno sliko sv. Krištofa. Temu bajeslovnemu velikanu je na desno plat sosed bizarna podoba Kristusova, odeta s plaščem in s križem v ozadju. Rešitelja obdaja poleg obilice mučeniškega še cela kopa raznega kmetijskega in drugega orodja, n. pr. cepec, kosa, srp, grablje, sekira, oblič, dleto, kladivo, i. t. d. Vsej tej mešanici je priklopil originalni slikar tudi še sodec z vinom, dve majoliki, steklenko, gnjat, hleb kruha in kranjsko klobaso. V svoji bujni fantaziji ni pozabil niti kitare in slikarske palete. Nad to sliko je upodobljen sv. Lenart, ki rešuje jetnika. Svojo štolo mu je ovil okoli vratu in ga vleče skozi visoka vrata tamnice na svobodo. Dalje na pravo nam dve sliki predočujeta legendo o romarjih k Sv. Jagu de Compostella. Leva kaže mladeniča na vešalih, obstoječih iz dveh stebrov in prečnice. Pod vešali stoji mož v meščanski opravi 14. veka, ki se pogovarja z obešencem. Na desni sliki vidimo sredi dvorane z jelom in pilom obloženo mizo, pri kateri obedujejo trije imenitniki: gospodar, gospodinja in sin. Na pladnju sredi mize leži pečen petelin; spoznati ga je na grebenu. V ospredju stoječ romar s čašo v roki pripoveduje osuplim obedovalcem svojo zgodbo, dočim uhaja skozi gornji del odprtih dveri oskubljen petelin. — Ko sem uzrl te slike, mi je v spominu oživila povest, ki mi jo je pred

več nego 50 leti pripovedoval tedaj pri mojem dedu uslužbeni hlapec Jakob Šarec, doma s Homca pri Kamniku. Mož je neznansko rad lazil po božjih potih križema domovine in znal na stotine nabožnih pravljic. Pravil mi je negodetu: Na Španskem (namreč v mestu Compostella) so izza davnih dni zelo častili tam pokopanega sv. apostola Jakoba. Širom sveta je slovela ta milostna božja pot. V starih časih so jo neznansko v čisljih imeli tudi Kranjci in hodili se priporočat temu velikemu ugodniku božjemu. Nekoč se napotita tja kranjska uglednika, oče in sin. Že sta blizu svojega cilja, ko na nekem prenočišču po nedolžnem okrive sina znatne tatvine. Zaman je zatrjeval mladi romar svojo nedolžnost. Ko ga preiščejo, najdejo pri njem ukradeno dragoceno srebrno čašo in ga za kazen obesijo. Nesrečni oče nadaljuje sam svojo pot. Ko opravi svojo pobožnost pri Sv. Jakobu, se napoti domov. Spotoma ga privede noga zopet do onega morišča, kjer je še vedno visel mladi obsojenec. Toda, kaj zagleda! Telo obešenčeve je ohranjeno do cela, kakor živo; lasje in nohtovi so mu vidno zrastle. Užaljenemu očetu se odzove sin na vešalih in mu pripoveduje, da zdaj biva v nebesih, ki mu jih je izprosil sv. Jakob. Osupli oče hiti k oblastniku, pripovedovat mu o tem čudežu. Imenitnik sedi s svojci baš pri obedu. Pred sabo ima pečenega petelina; pripovedaču neče dati vere. To je tako nemogoče, kakor je nemogoče, da oživi zopet ta-le pečeni petelin pred mano! A glej čudo! Petelin na mizi se vzkoleba, udari s perutima, zakikirika in vzleti skozi vrata. Presenečeni oblastnik hiti na morišče, ter veli sneti obešenjaka, ki hipoma oživi in zatrjuje svojo nedolžnost. Spričo tega velikega čuda se vda krčmar, pri katerem sta bila prenočevala romarja. Polakomnil se je bil blaga bogatih potujočih tujcev ter skrivoma sam vtaknil čašo med pratež mladeničevo, hoteč si tako osvojiti njegovo ostalino. Telo skesanega

hudodelnika se je skoro potem zibalo na onih strašnih tramih, kjer je malo prej visel nedolžni mladi romar, ki se je zdaj z očetom vred srečno vrnil v ljubo domovje.

Slike je lani neznatno popravil akademični slikar Sternen s prispevki c. kr. osrednje komisije na Dunaju in deželnega odbora kranjskega; vsoto K 100— je priložila domača podružnična občina. Restavracija slik, zlasti onih v svetišču, se mu ni posebno posrečila.

Stara hrastova vrata, ki držijo iz lope v cerkev, hranijo še gotske podboje. Na dverih je vtisnjena konjska podkev. Pravljica pripoveduje, da so Turki na svojem pohodu na Gorenjsko prišli tudi v Bódešice in naskočili cerkev. Ljut osmanski aga je pognal svojega šarca proti zaprtemu svetišču; konj je s podkovanim kopitom udaril ob vrata, ki so se mahom odprla na stežaj, — a tedaj se na pragu pojavi „veliki svetac“, sv. Lenart in požene prestrašeno turško jato v beg. (Prim. „Turke na Slevici!“ Ur.). Omenim naj mimogrede še dveh oljnatih votivnih slik izza leta 1750. in 1770., ki se nahajata v svetišču.

V zvoniku vise trije zvonovi. Mali je od nekdanj domačin. Ta starina se je rodil že pričetkom 16. veka, tehta ca. 73 kg in ima v premeru 48 cm. Okraski so mu neznatni; letnice nima, pač pa na gornjem robu napis v latinskih majuskulah: In nomine Domini. Vsled svoje čestite starosti je ves zelen, — imenitna patina. Drugova sta se mu naselila stoprv o letošnjem Florijanovem: v zvonik bódeški. Preje sta se glasila na Rečici, kjer so ju kupili Bódeščani. Rečičanom je namreč nedavno ogenj uničil zvonik; omislili so si po tej nesreči novo zvonilo. Prejšnji rečiški, sedanji bódeški srednji zvon je ulil Josip Reiss v Ljubljani leta 1820. Premer mu je 72 cm in

nosí na vratu podobe sv. Petra, Matere božje in razpela. Velikemu zvonu se pozna kaj dobro, da je bil v plamenu. Ob omenjenem požaru na Rečici je padel iz lin in se pri tej priliki oškrbal. Luč sveta je zagledal 1737. l. pri Josipu Samaši v Ljubljani. V premeru ima 79 cm. Vrat mu kitijo sv. Boštjan, sv. Andrej, venčanje M. B. in križ.

Prejšnji drugi zvon bódeški, ki je do nedavna sosedoval svojemu starejšemu bratu, je ubit in leži v cerkvi na tleh. Približno je 100 kg težak; v premeru mu je 47 cm. Na vratu ima podobe oznanjenja M. B. in razpela z Marijo in sv. Ivanom pod njim; pod Kristusovimi rokami plavajoča angela prestrezata v keliha iz ran kapajočo kri. Na klobuku se čita v latinskih majuskulah napis: Tvrís fortissima nomen Domini. Elias S(omrakh) fv. A^o MDCXVIII. *. (= 1618. l.). Zvon je tolkel na dve strani; bil je torej enkrat obrnjen. Patina mu je prekrasna.

Temu častitemu starcu preti zdaj popoln pogin; cerkvena občina ga hoče prodati zvonarju za star bron. Domačemu ključarju sem izkušal pojasniti, kako važno znamenitost imajo Bódeščani v tem 294 let starem zvonu, in mu prigovarjal, da ga naj prepuste diecezanskemu muzeju. A mož je imel gluha ušesa; ostal je neizproslen, češ, mi trebamo denarja za na novo nabavljena zvonova. Pa ga ponudite vsaj v nakup deželnemu muzeju, glasil se je moj drugi predlog. To bi se uvaževalo, če bi ga nam plačali, glasil se je odgovor. Pihal sem še nekaterim drugim tamošnjim domačinom na dušo, da naj opuste prodajo tega zgodovinskega „zvona in tudi na kompetentnem mestu v Ljubljani opozoril merodajne faktorje, kjer se mi je obljubilo, da preprečijo to kmetsko vandalsko nakano.

JOSIP:

POPOTNIK.

Sanjal sem sanje kralja Matjaža,
ljubica moja, pomisli, poglej,
svet široširen brez konca, brez mej
v robstvu imela moja je straža.

Sanjal sem sanje kralja Matjaža,
ljubica moja, nikar se ne smej:
svet široširen brez konca, brez mej
bila je bajka in bila je vraža!...

Zdaj pa so k vragu bajke in sanje,
čriček mogoče še misli nanje,
ki je prenočil v travi z menoj.

Jaz pa samevam pod vrbo žalujko,
jutro je mrzlo in prvo bi tujko
v daljo neskončno povabil s seboj!

Mrak je skrivnostno plul med oltarji,
Kriste je ležal svečano na tleh,
jaz pa sem videl v vseh kretnjah in gibih
davno hinavstvo — očetovski greh!...

STARA VPREGA.

LISTEK.

KNJIŽEVNOST.

Družba sv. Mohorja je dala letos svojim članom sledeče knjige: Zgodbe sv. pisma, 18. zv. — Koledar za leto 1913. — Sket-Wester: Balade in romance. — Podobe iz misijonskih dežel, 2. zvezek. — Slovenske Večernice, 66. zvezek. — Dr. Gruden: Zgodovina slov. naroda, 2. zvezek.¹⁾

Število članov je letos padlo, in sicer za 6288; padlo je število članov v vseh važnejših škofijah, a najbolj v ljubljanski, kjer jih je za celo osmino manj od lanskega leta; to je žalosten znak kranjske dežele.

Iz tajnikovega poročila, ki je priobčeno v „Koledarju“, so stvarno važne te-le točke: „Koledar si želite bolj praktičen; naj prinaša slike svetnikov, romarske cerkve. Dali smo umetniku že naročilo, poslal nam je lepo delo, ali ne moremo ga porabiti, ker je preveč moderno.“ Več dopisov se je izražalo tako: „Ljudem ne gre v glavo, kako more cerkvena bratovščina izdajati spise znanih brezvercev in socijalnih demokratov. V Koledarju se sicer perete, ali zastoj. Da ste izdali „Desetega brata“, je na ljudi jako slabo vplivalo. Torej Mohorjeve knjige bomo morali pred otroci skrivati?“ G. tajnik pri tem priznava: „Bodimo duhovniki uverjeni, da smo mi

sami tudi nekoliko enostranski, kakor so enostranski gotovo še bolj drugi.“

„Utrjene skale“ takih nazorov so obdajale rojstvo „Balad in romance“. To se jim vidi; vendar bo knjiga povsod dobro došla in bo popularizirala zlasti manj pristopne slovenske pesnike. To pa je tudi edina knjiga, ki pomeni za Mohorjane pozitiven in plodovit kulturni dobiček.

Zgodovina Grudnova bo kot zgodovina z mnogimi dati, imeni in števili bolj služila inteligenci in nje naraščaju nego širokim slojem.

Prenatranost s suhoparnimi dati se mora deloma očitati tudi zgodovinski beletristiki, ki jo nahajamo v knjigah. To velja zlasti o povesti „Glagoljaš Štipko“ (Peter Bohinjec v „Raznih povestih“). Okoli l. 1270. se vrši povest v nekdanjem trgu Gotnem Brdu na otoku Krke blizu Nove Cerkve na Dolenjskem. Brižinski škofje, ki so bili lastniki tega trga, so v Slovensko Marko — tako se je zvala Dolenjska — naselili vse polno Nemcev, ki so edini smeli zemljo prodajati in kupovati. Domačini so deloma bili še pogani; poleg duhovnikov-latinašev je bilo tudi nekaj glagoljašev; tako je bil pri podružnici Sv. Tomaža v Zagradu za vikarja glagoljaš Štipko. Istodobno se je tam začela širiti bosenska sekta Bogomilov in je močno nadvladala, ko je Štipko odšel na križarsko vojno. Vrnivši se, pa je Štipko igraje zatrl novotarijo, zakaj njegova veljava in moč med narodom sta bili veliki.

¹⁾ Kdor je doplačal 60 h (ozir. 1 K), prejme kot 7. knjigo „Razne povesti“. Kdor pa je doplačal še 80 h (ozir. 1 K 30 h), dobi kot 8. knjigo „Evangeljsko zakladnico“ (molitvenik).

Povest bi torej lahko bila neka apoteoza slovenskega bogoslužja, ko bi pisatelj smel ali hotel povedati to, kar mu je morda pri srcu. Povest govori o švabskem in saksonskem zakoniku, o brižinskih škofih in oglejskih patriarhih, o glagoljašu, — a se ne ve, kak duhovnik se imenuje tako, — o križarjih, o Slovenski marki, o češkem Otokarju in o koroških vojvodah, o sicilijanskem vladarju in francoskem Ludoviku; dekleta mu razmišlja o „prosti volji“. Pisatelj citira Zahna, Dimitza, za moto poglavjem jemlje Štrekljeve Narodne pesmi, rokopis kraljedvorski, Valvazorja, Vrhovca, Stareta, Brozove „Črtice“ (s pravopisnimi netočnostmi), Grudnove študije o glagolici t. t. d.

V „Večernicah“ je priobčila Lea Fatur povest „Vislavina odpoved“. Bog ve, kako to, da je marljiva pisateljica posegla v poljsko-švedsko zgodovino 17. stoletja! Pripoveduje nam o mladi Poljakinji Vislavi, ki ji ni bilo usojeno, biti družici mladega velikaša Čerskega; v vojnih časih je svoj dom izpremenila v bolnico ter kakor usmiljena sestra stregla bolnikom: „požrtvovalna poljska žena“. Poleg tega stopa v ospredje katoliška poljska misel proti vsem drugim konfesijam, zlasti proti protestantizmu in pravoslavju, „krivover-nima zmajema“ (str. 34); poslanstvo Poljske vidi pater Česlav v tem, „z močjo naprednega katoličanstva rušiti trhle trdnjave pravoslavja in bizantinizma ter biti vez Slovanov vseh dežela...“ (str. 35). Preveč imen in zgodovinskih podrobnosti je za preprosto ljudstvo tudi v tej povesti.

Če še dodamo Lee Faturjeve zgodovinske slike „Zvonenje zvonov v gozdu pri Ptuju“ (v „Raznih povestih“) in dr. Iv. Preglja zgodovinski spis „Kranjski apostol“ (v Koledarju), vidimo, da je zgodovinska beletristika znatno zastopana, a obenem moramo reči, da ni posebno uspela že iz gori navedenega vzroka.

Zdi se, da pa so se vrinile zgodovinske zmotе. V Bohinjčevi povesti iz 13. stoletja sloni dolenski gospod na turškem konjiču (str. 97.). Je li v istem stoletju še mogoče govoriti o „Slovenih“? (str. 99). Staroslovenske molitve so podane z današnjimi oblikami, torej z oblikami, ki so v 13. stoletju še nemogoče, na pr.: „va ime“ (str. 127.) namesto: *vъ (vъ) ime*; ali celo: *sogreših* (str. 129). Nekritično je tudi „Az zaglagoło“ (str. 130 in 175) in kar čitamo staroslovenskega na str. 158. in 177. Tudi h Kelmerajnu in senjskemu škofu bi najbrž trebalo dodati vprašaj. Faturjeva pa stavi tatarski naval za 3 generacije pred l. 1555 ali nekako v dobo okoli 1500 („Večernice“, 5).

Poleg zgodovinskih spisov — kamor spadajo kot študije tudi životopisi dr. Jakoba Sketa, dr. Jos. Vošnjaka in Jos. Raktelja — je omeniti zemljepisno-kulturne „Podo-be iz misijonskih dežel“ (II. zvezek) ki nam kažejo katoliško misijonsko delo na Japonskem in — med pravoslavniimi (Grki, Arbanasi, Rusi, Bolgari, Srbi, Rumuni), posebe med Bolgari. Za človeka, za kristjana je čuden ta red: Japonci, Bolgari! Šla sva letos z nekim visokim pravoslavnim Jugoslovanom na pokopališče pri Sv. Krištofu v Ljubljano: prekrizal se je na grobu Kopitarjevem in od groba Slov. pisateljskega društva se je istotako poslovil z besedami: „Bog jim prosti dušu!“ Koliko katoliških slovenskih dostojanstvenikov bi tako javno častilo križ? In sedaj pride gospod F. G., ki je spisal članek o pravoslavnih v tej knjigi, in hoče med takimi pravoslavniimi misijonariti! Kolikor seveda opravljajo katoliški misijoni človekoljubno ali šolsko-kulturno delo, toliko jih hvalimo, a naj opravljajo to delo poleg pravoslavja, ne proti njemu — ne nekako tako, kakor proti kakemu fetišizmu kje v Afriki!

Sem spadajo tudi potopisi, in sicer v „Večernicah“: „Po stopinjah Gospodovih. Spomini na slovensko jeruzalemsko romanje v l. 1910“, spisal Fr. Ksaver Meško. „Potovanje na Njegovega Veličanstva ladji „Zenta“ od preprostega ogrskega Slovenca M. Domjana na pol v dialektu. V Koledarju je potopisna črtica „V Avstralijo“.

Duh, ki veje po spisih, je deloma že označen. Najznačilnejša pa sta v tem oziru dva spisa dr. Ivana Preglja.

Dr. Ivan Pregelj je v Koledarju priobčil zgodovinsko črtico „Kranjski apostol“, t. j. Tomaž Hren, ter kaže, kako je Hren „zatrli seme krivoverstva na Slovenskem, knjige slovenske pa ni uničil, očiščeno zmot jo je poklonil vsem revnim in željnim tolažbe Gospodove.“

Istotam je priobčil dr. Pregelj „povest za slovensko ljudstvo“: „Preslepljeni in oti“. Mi pa pravimo: Takih povesti je naše ljudstvo čitalo že prav mnogo, in sicer v politično-strankarskih časopisih. Niso tam dobre, a če se priobčijo, je to končno umljivo, ker so taki listi bojno orožje. A v Mohorjevih knjigah? v knjigah, ki naj bi bile korektura enostranosti politične? To je zlo; veliko zlo. Učitelj se prikazuje tu kot škodljivec kraja, pravi brat krčmarju itd. Duhovnik je pa vzor človeka in delavca, ki deli svojo bero z ubožci. „Pravi duhovnik ne gre v pokoj, kakor ne gre delavec“. Star je že bil, a čudno mladeniški je bil izraz njegovih besed — vse to je moč one vere, ki je polnila pred 2000 leti može Pavle, Andreje, Avguštine. Če je Mohorjevi družbi kaj do resnice, naj priobči tudi sliko krčmarskega duhovnika, kakor je tu priobčila sliko krčmarskega učitelja. Tudi za njo bi življenje dalo resničnih zgledov. S takim berilom se le še bolj zastruplja življenje zlasti v malih krajih. Gospoda, odgovorni bodete pred zgodovino!

Zadnji čas je pa tudi, da si družba vzame za urednika knjig nekoga, ki zna pravilno pisati jezik. To smo že lani poudarjali, a zaman. Evo nekaj napak: V „Večernicah“ sem našel na pr. sledeče napake: „rodbina Čerskih“ (str. 5) in brž nato: „Čerskijev“. „Sofija se je pustila premagati“ (8), „nad vratami“ (8), „Pri nas ni veselice, kot so to v navadi pri žlahti“ (= wie sie es üblich sind), „štiri sinovi“ (13), „pred Smolenskom“ (23), „iskajoč“ (72).

Slog je na pr. v „Glagoljašu Štipku“ mestoma slab; le primerimo izraz na str. 108, češ, Kocijan je bil po rojstvu pogan (To smo vsi!) in istotam: „Tekla mu je povila hčerko, ki je izgubila svojo mater v otročji postelji“. Hrbet je „vitek“ (113). Nemogoče bo tudi reči, da je pes posrebal „deklitje ostanke“ (118). Čudno je izražanje o vetru (135). Reči so „neprijetno dirnile Friceva pustolovstva“ (144).

Kriva oblika: v nedrijah (str. 113). „Rmen“ (116); zavedla (123); zadej (131); stegniti = iztegniti; sabo = s sabo; v nedrijah (113); prešič (115); Solnčica je bila mlajši (116). „Nedrc“ (113) pa je ob spominu na „modrc“ po naravni stvarni asocijaciji narejen od „nedro“.

V Koledarju so ločila zelo pomanjkljiva. Napake v tajnikovem poročilu („Koledar“, 192): „Zamenjavalo se knjig v bodoče več ne bo“, „Zdaj se je mučilo poverjenike“, „Ne zadene vsakdo in tudi ne isti pisatelj vsakokrat struno“. Drugje se čita: „gosema“, „seboj“. V „Evangeljski zakladnici“ imamo na naslovni strani „Razlaga nedeljskih evangelij“ poleg „sveti evangeliji“ na str. 3. itd.

Prišleci. Roman Milutina M. Uskokovića. (Ta roman, „Došljaci“ je izdala „Srpska Književna Zadruga“ 1910 in ga posebe nagradila).

Miloš Krečić, sin malega pokrajinskega mesteca Užica v Srbiji, je dovršil pravo, vstopil v redakcijo „Prepo-

roda*, ljubil Zorko, iskal državnih služb, napisal iz svoje in Zorkine ljubezni uspelo dramo, katere konec je gnal Zorko v smrt, in se končno vrnil k plodovitemu delu socijalne morale v svoj mali rojstni kraj.

Na tolstojevski način nam kaže pisatelj, kako postaja iz pesnika-stihov in pesnika-življenja človek socijalno-moralnih dolžnosti. Kakor nekaj Nehljudov se vrača Miloš v svoje Užice, le da svojih grehov ne more popraviti! No pa prav za prav je tudi grešil le v pretiranem idealizmu!

„Ali nema ljudi, koji se vole, a ne žive u braku (zakonu)? Koliko pak ima drugih, koje je crkva venčala, a posredu njih nema ni senke ljubavi. Brak nije što i ljubav... Ah, Zorka, ne govori mi više o njemu, ja prezirem današnji brak... on je pun laži i računa; ne kviri mi viziju, koju sam o tebi stvorio. Ja te volim baš zbog toga, što ti ne računaš, što nisi kao druge žene...“ (Str. 109). Ta nazor je pravzaprav bil tragika njegovega življenja. „Ja sam uništen, ja sam pretrpeo bankrotstvo ideala, krah sveta; ja ne postojim više, ja nemam više svoje ja, ja sam bivši čovek,“ je govoril (279), ko je Zorka končala svoje življenje. A pozneje (280) pravi: „Moje radnje nisu bile čiste, prave ni časne. Ja sam hteo, da uživam slasti ljubavi, a nisam hteo da primim obaveze, koje jedan takav postupak donosi. Sad se pogreška sveti. Ja sam slomljen.“

Miloš je nazadnje videl resnico, ki jo je izrekel njegov brat in ki bi jo morali uvaževati vsi „umetniki“, kadar govore o filistrih: „Ni življenje to, kar je pesem, kjer je vsa muka, najti, da se um rima z „drum“ (cesta). Poleg ljubavi so tudi dolžnosti, poleg ljubice obstoji rodbina.“ (Str. 275.). — Zakaj je tako bankrotiral?

Miloš v Belgradu ni našel službe, kakor bi mu uga-jala, niti je bil službeno uvaževan, kakor bi hotel. „Jaz sem prišlec,“ je dejal (str. 227.) „ostalo je, kakor je bilo pred toliko leti, ko sem prišel v belgrajsko gimnazijo in ko so nas iz notranjosti (domovine) odločili v posebne klopi: Vi prišleci, da vidimo, kaj znate!“ Kdor hoče dobiti ključ tolikega sramotnega izmenjavanja novcev za vestnost, mora enkrat stopiti „na belgrajski kolodvor okoli štirih popoldne, ko pride vlak iz notranjosti (dežele). On bi rešil to zagonetko, kadar bi se zagledal v fizionomije, zabrinjene in odločne istodobno... fizionomije onih ljudi, ki prihajajo iz vlaka, vlekoč svoj kofer: To so prišleci, to so jaz, to so ti, to je ves današnji Belgrad, izvzemši nekoliko cincarskih in hebrejskih hiš, to je vse naše pokolenje.“

„Selitev je nujen zakon. Ali je to šestokrat samo manija, brezmiselno letanje za boljšim, za srečo, necenjenje tega, kar človek ima že v roki... Zlasti pri nas Srbih. Pogledaj v našo historijo!... Odkar se ve za nas, letamo iz zemlje Bojke v Srbico, iz te v Raško in potem na Ogrsko, Rusijo, Ameriko ali ponovno na Turško... Treba biti junaku in ostati in pobediti zlo...“ (Str. 283.) „Ja ču biti u varoši, gde sam rođen, u svetu, koje poznajem i koji me zna... Moje skromne snage posvetit ću onima, koji me okružuju. Ja ću sklopiti oči mojoj majci, kad izpusti poslednji uzdah... Šta mari: što ne mogu više stvarati? Ja ću umeti pomagati i moj život neće biti uzaludan. Ja ću biti miran gradjanin, koji će vršiti svoje dužnosti i zadovoljavati se nazivom: poreska glava,“ je rekel končno in kmalu nato

je vlak odnesel Miloša Krečića, mladeniča, „ki je nekoč imel velike zamisleke in je letel visoko“.

Lepo vse, a naslov ni dovolj utemeljen. Vse to, kar se je zgodilo Milošu, bi se mu zgodilo tudi, ako bi ne bil „došljak“ (prišlec); le da bi belgrajski sin ne našel tako hitro moralne poti državljanske, kakor jo je našel Užičan, a baš ta obrat pride pri Milošu nenadno, prehitro, kakor da bi avtor hotel imeti tak konec in ne drugačnega! Dasi je že ugledal novi ideal, ipak govori o bankrotu svojega življenja.

Kakor pri Tolstem sili močno v ospredje dogmatiziranje in refleksija. To je dika romana, ki ga loči od mnogih modernih čuvstvenih nasladnosti, a tu in tam tudi njega graja. —

Divno lepa je pestra mavrica ljubezni, ki sije v vseh mogočih niansah iz dražestnega srca Zorkinega na enostavne — dopisnice ljubemu.

RAZNOTEROSTI.

Čehoslovani. S tem imenom se imenujejo Čehi in Slovaki kot en narod. Kakor znano, so se Slovaki v letih 1843-1850 s knjižnim jezikom osamosvojili, tako da pišejo dandanes svoj dialekt. Po tej separaciji, ki je šla vzporedno s težnjami Bleiweisovih „Novic“, pa je nastal zadnja leta nasproten pokret, t. j., pokret po združevanju obeh delov češkoslovskega naroda. Tako se je na pr. v moravskem kopališču Luhačovicah v sezonski dobi že parkrat vršil češkoslovski shod, kjer se je razpravljalo o raznih skupnih vprašanjih Čehov in Slovakov. Tak shod je bil tudi letos; tu so se deloma poglobljala stara vprašanja, deloma slavila nova (šolstvo, poljedelstvo, literatura). Ob tej priliki piše beletr. revija „Maj“ (št. 50); „Zdi se, da bi nepotrebna in obema stranema nekoristna odrganost Slovakov od češkega naroda in ustanovitev samostalne literature dialektla mogla biti popravljena, ne da bi Slovaki, vrnivši se v krilo materne naroda, bili prisiljeni, se odreči čemu na svoji posebnosti in originalnosti. Razpadanje enotnih čeških krajev v plemenske samostalne elemente in drobljenje velikih narodnih celot v manjše le dialektično različne vrednote ni nikoli koristila niti celotam niti elementom... Po enotnosti so Nemci silni. S hrepenenjem in nestrpnostjo gledamo dobi nasproti, ko se bodo Čehi in Slovaki zlili v eno skupno domovino z enim knjižnim jezikom in z eno literaturo... Geslo visoke birokracije „Divide et impera!“ je največji neprijatelj enote, ki daje vsakemu delu rast in moč.“

Alfred Jensen, znani švedski slovanofil, je v češkem „Maju“ (XI, str. 12.) posvetil poseben članek spominu Jaroslava Vrchlickega ter pri tem ponovil besede Jurija Brandesa: „Redoma je prokletstvo za pisatelja, ne pripadati velikemu narodu.“ Angleški pesnik in prevajatelj iz slovanskih jezikov P. Selver je istotam (str. 17.) priobčil v prevodu svojo pesnitev „Mrtvemu mojstru Jaroslavu Vrchlickemu“.

„Stenograf“, glasilo „Hrvatskega Stenografskega društva“ v Zagrebu, ki izhaja sedaj že 22. leto, bo odslej prinašal tudi slovenski stenogram, in sicer po slovenski stenografiji g. prof. Fr. Novaka v Ljubljani. Ker list že priobčuje tudi stenogram srbski se bodo na ta način najbolj razbrale prednosti in nedostatki naših sistemov.

Slikarja napisov in lakirarja,
dekoracijska, stavbena in po-
 hišvena pleskarja

Delavnica: Igriške ulice št. 8
 Telefon 154

BRATA EBERL

LJUBLJANA

Tovarna oljnatih barv, laka in
lirneža z električno gonilno
 silo

Trgovina in pisarna: Miklošiče-
ve (Francišksanske) ulice 6

Gričar & Mejač

Ljubljana

Prešernove (Slonove) ulice št. 9

priporočata svojo največjo
in najstarejšo trgovino z

**izgotovljenimi
oblekami**

za gospode in dečke, gospe
in deklice po najnižjih cenah

Predmeti, katerih ni v za-
logi, se izdelujejo po meri
točno in ceno na Dunaju.

Velika in moderna
zaloga oblek
za gospode, dečke, in otroke

A. KUNC

Ljubljana

Dvorni trg števil. 3

(na voglu Židovske ulice)

Strokovnjaška postrežba z
izbornimi izdelki, po nizkih
stalnih, na vsakem pred-
metu označenih cenah.

Naročila po meri točno in pri-
znano dobro.

Imam večjo zalogo

VOZOV

vseh vrst. Vozove izdelu-
jem po najnovejši dunaj-
ski in pariški modri; tudi
stare vozove jemljem v
račun po visoki ceni.

Franc Visjan

izdelovatelj vozov

Ljubljana, Kolodvorske ul. št. 25

Naslov za brzojavke: Kmetška posojilnica Ljubljana. :: Telefon št. 185. :: Žiro-konto pri avstro-ogrski banki. :: Račun pri avstr. pošt. hran. št. 828.406, pri ogr. pošt. hran. št. 19.864.

KMETSKA POSOJILNICA

Stanje hranil. vlog
dvajset
miljonov

Ljubljanske okolice

r. z. z. n. z. v Ljubljani — obrestuje hranilne vloge po

4¹/₂%

Rezervni zaklad
nad pol
milijona

brez odbitka rentnega davka, katerega plačuje posojilnica sama za svoje vložnike. Sprejema tudi vloge na tekoči račun s čekovnim prometom in jih obrestuje od dne vloge do dne dviga, na kar se opozarjajo zlasti trgovci in denarni zavodi po deželi.

Največja slovenska hranilnica!

Prometa koncem l. 1911
614.5 milijonov kron.

Stanje hranilnih vlog
♣ 42 milijonov kron ♣

Rezervni zaklad
♣ 1,300,000 kron. ♣

Mest. hranilnica ljubljanska

v Ljubljani, Prešernova ulica 3.

Sprejema vloge vsak delavnik. Sprejema tudi vložne knjižice drugih denarnih zavodov. Obrestuje po 4¹/₄% brez odbitka. Za vloge jamči rezervni zaklad hranilnice in mestna občina ljubljanska z vsem svojim premoženjem in z vso davčno močjo. Poslovanje nadzoruje c. kr. deželna vlada. Izključena je vsaka špekulacija in izguba vložnega denarja. Posoja na zemljišča in poslopja proti 5% obrestim in najmanj 1/2% procentizacije. Za varčevanje ima vpeljane domače hranilnike. Posoja tudi na menice n vrednostne papirje.